

EKONOMIHÖGSKOLAN
Lunds universitet

Kandidatuppsats
FEK 582
VT 2006

Öppenhet vid redovisning av incitamentsprogram

- En studie av praxis i årsredovisningar under 2001 till 2005 -

Författare

Jessica Green

Peter Nordenstedt

Anna Sönnergren

Handledare

Gunnar Wahlström

Sammanfattning

- Uppsatsens titel:** Öppenhet vid redovisning av incitamentsprogram - En studie av praxis i årsredovisningar under 2001 till 2005
- Seminariedatum:** Måndagen den 5 juni, 2006.
- Ämne/Kurs:** FEK 582 Kandidatkurs, 10 poäng.
- Författare:** Jessica Green, Peter Nordenstedt och Anna Sönnergren
- Handledare:** Gunnar Wahlström
- Nyckelord:** Öppenhet, incitamentsprogram, redovisning, institutionell teori och grounded theory
- Syfte:** Syftet med uppsatsen är att klargöra om öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram har ökat under åren 2001 till 2005, samt diskutera vilka faktorer som har påverkat den eventuella förändringen av praxis i årsredovisningar.
- Metod:** Ansatsen grounded theory har använts för att uppfylla uppsatsens syfte. En empirisk studie av den offentliga debatten har identifierat de relevanta områdena för vår undersökning. Dessa områden har vidare studerats i en empirisk studie genom innehållsanalys av årsredovisningar med nedslagspunkterna 2001, 2003 och 2005.
- Teori:** De data som är insamlade i den andra empiriska undersökningen har analyserats utifrån vår teoretiska referensram. Stommen i denna ram utgörs av den institutionella teorin.
- Resultatredovisning:** Den offentliga debatten har studerats samt totalt tjugo företags årsredovisningar. De senare undersöktes under en period om sex år, med nedslagspunkterna 2001, 2003 och 2005.
- Slutsats:** Våra studier visar att det finns en efterfrågan från den offentliga debatten på ökad öppenhet. Resultatet från innehållsanalysen visar att företag i allt högre utsträckning möter dessa krav och att de är mer öppna 2005 jämfört med 2001, vid redovisning av incitamentsprogram.

Abstract

- Titel:** Disclosure on incentive programs – A study of practise in annual reports 2001 to 2005
- Seminar date:** Monday 5th of June, 2006
- Course:** Bachelor thesis in business administration, 10 Swedish Credits (15 ECTS).
- Authors:** Jessica Green, Peter Nordenstedt and Anna Sönnergren
- Advisor:** Gunnar Wahlström
- Keywords:** Disclosure, incentive programs, accounting, institutional theory and grounded theory.
- Purpose:** The purpose of this essay is to elucidate whether Swedish companies have improved their disclosure on incentive programs in annual reports from 2001 to 2005. Also to discuss the factors that has influenced a possible change of practice in annual reports.
- Methodology:** The methodological procedure is based on grounded theory. Our first study of the public debate identified the areas which were relevant for our further studies. These areas were examined by doing a study of the content in annual reports from 2001, 2003 and 2005.
- Theoretical perspectives:** The data collected has been analysed on the basis of our theoretical framework. The foundation in the framework is institutional theory.
- Empirical foundation:** We have investigated the public debate as well as annual reports from twenty companies. The later during a period of six years, studying the years 2001, 2003 and 2005.
- Conclusion:** Our studies show that there is an enlarged demand for disclosure in the public debate. The results from the study, of contents in annual reports, demonstrate that practise of companies have developed to meet these demand. An increased amount of information about the companies' incentive programs is disclosed.

Innehållsförteckning

FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 PROBLEMDISKUSSION	6
1.2 POSITIONERING.....	8
1.3 FORSKNINGSPRÅG	9
1.4 SYFTE	9
1.5 AVGRÄNSNINGAR.....	9
1.6 DISPOSITION	10
2 LITTERATURGENOMGÅNG	11
2.1 KAPITLETS DISPOSITION	11
2.2 INSTITUTIONELL TEORI.....	11
2.2.1 Grunderna och begrepp i teorin	12
2.2.2 Redovisning med hänsyn till omgivningen	12
2.2.2.1 Tre principer för kontroll	12
2.2.2.2 Redovisningens betydelse	13
2.2.2.3 Principernas påverkan på praxis.....	14
2.2.2.4 Regleringsstrategier	14
2.2.2.5 Redovisningsreglering i Sverige.....	16
2.2.3 Vidareutveckling av modellen för regleringsstrategier	17
2.3 REDOVISNINGENS UTVECKLING.....	19
2.3.1 Redovisningen fram till 1930-talet	19
2.3.2 Kreugerkraschen och dess följder.....	19
2.3.3 Öppenhet inom redovisningen ökar	21
2.3.4 Nya finansiella kriser	22
2.4 ÖPPENHET VID REDOVISNING AV FINANSIELL INFORMATION	23
2.4.1 Finansiell information	23
2.4.1.1 Obligatorisk och frivillig information.....	24
2.5 REDOVISNINGSTEORIER I FÖRHÅLLANDE TILL VERKLIGHETEN.....	24
2.5.1 Avsaknaden av en allmänt accepterad teori	25
2.5.2 Anledningar till avsaknaden av en enhetlig teori.....	26
2.6 SAMMANFATTNING LITTERATURGENOMGÅNG	26
3 METOD	28
3.1 VETENSKAPLIGT ANGREPPSSÄTT	28
3.2 FORSKNINGSMETOD	29
3.3 GROUNDED THEORY	30
3.4 UNDERSÖKNINGENS UTFORMNING	31
3.4.1 Val av företag	31
3.4.2 Tidsseriestudie	32
3.4.3 Empirisk studie av den offentliga debatten	32
3.4.4 Innehållsanalys av årsredovisningar	32
3.5 DATAINSAMLING	33
3.5.1 Datainsamling till den empiriska studien av årsredovisningar	33
3.5.2 Datainsamling till den empiriska studien av den offentliga debatten	34
3.5.3 Datainsamling till inledning, metod och litteraturgenomgång.....	34
3.5.4 Datainsamling utifrån den offentliga debatten och innehållsanalyser	35
3.6 KÄLLKRITIK	35
3.6.1 Validitet.....	35
3.6.2 Reliabilitet	36
3.7 ALTERNATIVA METODVAL	37

3.8	SAMMANFATTNING METOD.....	37
4	DEN OFFENTLIGA DEBATTEN	39
4.1	KAPITLETS DISPOSITION	39
4.2	KOPPLING PRESTATION OCH INCITAMENTS-PROGRAM.....	39
4.3	KONGRUENSEN MELLAN AKTIEÄGARES OCH LEDANDE BEFATTNINGSHAVARES MÅL	41
4.4	INFORMATION PÅ DETALJNIVÅ.....	42
4.5	ANSVARSFÖRDELNINGEN	44
4.6	SAMMANFATTNING DEN OFFENTLIGA DEBATTEN	45
5	RESULTATREDOVISNING.....	46
5.1	KAPITLETS DISPOSITION	46
5.2	ANALYSMODELL	46
5.3	PRESTATION OCH ERSÄTTNING	48
5.4	FÖRETAGENS POLICY ELLER PRINCIPER FÖR INCITAMENTSPROGRAM	50
5.5	HUR INCITAMENTSPROGRAM PÅVERKAR RESULTATET.....	52
5.6	STORLEKEN PÅ INCITAMENTSPROGRAM	53
5.7	INCITAMENTSPROGRAM PÅ INDIVIDNIVÅ.....	55
5.8	VILKA SOM FATTAR BESLUT OM INCITAMENTSPROGRAM.....	57
5.9	DISKUSSION PÅ FÖRETAGENS BOLAGSSTÄMMA	59
5.10	SAMMANFATTNING RESULTATREDOVISNING	61
6	SLUTSATSER	62
6.1	FORSKNINGSFRÅGAN BESVARAS	62
6.2	STUDIENS TEORETISKA BIDRAG	63
6.3	REFLEKTIONER ÖVER STUDIENS SLUTSATS.....	65
6.4	FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	66
	KÄLLFÖRTECKNING	67
	BILAGA I	73
	BILAGA II	74
	BILAGA III	75
	BILAGA IV	76
	BILAGA V	77

Förkortningar

ABL	- Aktiebolagslagen
BFN	- Bokföringsnämnden
BNP	- Bruttonationalprodukt
EU	- Europeiska Unionen
FAR	- Från en början en förkortning på Föreningen för Auktoriserade Revisorer, numera intresseorganisationen för revisorer FAR
IAS	- International Accounting Standards
IASB	- International Accounting Standards Board
IFRS	- International Financial Reporting Standards
NBK	- Näringslivet Börskommitté
RR	- Redovisningsrådet
SEB	- Skandinaviska Enskilda Banken
SOU	- Statens offentliga utredningar
SRS	- Svenska Revisorssamfundet

1 Inledning

Detta kapitel syftar till att utgöra en introduktion till det valda forskningsområdet genom en problemdiskussion. Vidare följer en positionering där vi redogör för vilken forskning som tidigare gjorts inom det studerade fenomenet. Tillsammans med problemdiskussionen leder detta oss in på den forskningsfråga uppsatsen ämnar besvara. Vidare presenteras uppsatsen syfte samt de avgränsningarna som gjorts för att höja kvaliteten på studien. Avslutningsvis åskådliggörs uppsatsens disposition, vilket ämnar underlätta den fortsatta läsningen.

1.1 Problemdiskussion

Förtroendet för företagsledningar har minskat avsevärt i och med de skandaler som uppdagats under 2000-talet. Framst är det Enron- och Worldcomskandalerna i USA, men även skandalen kring Skandia i Sverige som har bidragit till ökade krav på öppenhet inom redovisning (Uusijärvi, 2003). De ökade kraven kan ställas eftersom det är av betydelse för aktieägarna vilken slags och hur mycket information företagsledningar väljer att avslöja (Nagar, Nanda och Wysocki, 2003).

Öppenheten från företagen att redovisa finansiell informationen är ett sätt, exempelvis för aktieägarna, att kunna kontrollera vad företagsledningen varit sysselsatt med under en period. Brist på information från företagsledningens sida minskar möjligheten att effektivt kunna övervaka och disciplinera ledningen (Nagar, Nanda och Wysocki, 2003). För ett företags interna och externa intressenter är det, som tidigare nämnt, mycket viktigt att information från ett företag ger en rättvisande bild. Detta eftersom intressenterna i samhället är beroende av information som lämnas. Höga krav ställs därmed på att den information som företagen avslöjar i sina årsredovisningar är korrekt och redovisas öppet (Smith, 2000).

Bredden på fenomenet öppenhet inom redovisningen gör att detta även väcker frågor kring hur redovisningen utvecklas under olika tidsperioder. Redovisningspraxis och olika delområden inom praxis kan sägas vara i en ständig utvecklingsprocess och inte i ett harmoniskt tillstånd. Detta beror till stor del på de olika informationsbehov som

kan identifieras på finansiella marknader. Redovisningens utveckling blir därmed i hög utsträckning kopplad till samhällets utveckling (Östman, 2004).

Globaliseringen i samhället påverkar både den information som företagen avslöjar och öppenheten. Denna utveckling i samhället är enligt vissa ett skäl till att företagen visar på en tendens till ökad redovisning av frivillig information. Alla länder har inte samma lagar och rekommendationer gällande öppenhet och därmed kan ett företag som ska listas på en ny marknad behöva öka sin öppenhet för att möta den nya marknadens krav (Saudagaran och Biddle, 1995). Som en del av den globalisering som sker i samhället kan nya IFRS/IAS identifieras. Enligt Oxelheim (2006) är IFRS/IAS rekommendationer en redovisningsutveckling som följt av de företagsskandalerna som avslöjats samt även ett försök till att arbeta mot en ökad transparens inom Europeiska Unionen (EU). Denna nya redovisningsstandard gäller för alla börsnoterade bolag i Sverige från och med 2005 (Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2005). Oxelheim (2006) ser dock en risk i att regelverket inte kommer ge användarna rätt information för att fatta optimala beslut. Därmed anser han att det finns en ovisshet om IFRS/IAS kommer öka transparensen mellan företagen.

Företagsskandalerna har till stor del handlat om minskat förtroende för näringslivet eftersom företagsledningar kunnat utnyttja sin position och sko sig ekonomiskt (Wennberg, 2002b). Eng och Mak (2003) anser att ägarstrukturen och sammansättningen av styrelsen påverkar vad företagen väljer att öppet redovisa. När de mindre ägarna dessutom har allt svårare att vara med och påverka företagen ökar ytterligare behovet av en öppenhet i redovisningen (Redhe, Thorburn och Torlegård, 2002). Detta speciellt eftersom ägarstrukturen har förändrats i europeiska aktiebolag till att individuella investerares direkta ägande har minskat. Vi kan istället se ett ökat indirekt ägande av exempelvis fonder och andra institutionella ägare. Detta har lett till att andelen ”herrelösa”¹ företag i Sverige har ökat (Strömberg, 2006).

Ytterligare orsak till det bristande förtroende som uppstått för företagsledningar kan hänföras till omfattande incitamentsprogram², främst för personer i ledande befattningar (www.aktiespararna.se, 1). Ersättningar i form av optioner är en vanlig typ av incitamentsprogram. Dessa kan medföra att företagsledningar som innehar optionerna har anledning att manipulera redovisningen för att höja aktiekurserna, som skett i exempelvis Enron (Trolle och Forsgårdh, 2003). Nämda exempel är en del av vad som har lett till krav på en ökad öppenhet vid redovisningen av ersättningar utöver lön (www.aktiespararna.se, 1). Användare av information om incitamentsprogram är även beroende av hur regler, lagar och rekommendationer

---

¹ I Ägarna och Makten (2005) är ”herrelösa” företag definierade som ett företag där ingen enskild ägare innehar mer än tio procent av aktieandelarna.

² I vår studie har vi tolkat innebörden av incitamentsprogram som all ersättning vilken ges av ett företag utöver ordinarie lön.

tolkas av företagen. Dessa tolkningar kan ge företagen förutsättningar att manipulera data för att själva kunna vinna på det ekonomiskt (Adrem, 2000).

Kraven på en ökad öppenhet när det gäller ersättningar utöver lön till ledande befattningshavare kan urskiljas i Sverige genom att flera organisationer i samhället ger förslag på bättre redovisning. Svenskt Näringsliv är en av de organisationer som arbetat fram en vägledning vilket dels bygger på principen öppenhet i informationen. Syftet är att göra det lättare för företag att hantera på vilket sätt ledande befattningshavare ska belönas. Detta för att öka förtroendet hos aktieägarna och allmänheten för företagen (www.svensktnaringsliv.se). Även finansförbundets styrelse har utformat en ny policy som ställer krav på att bonusprogram ska redovisas öppet gällande utformning och liknande (www.finansforbundet.se).

1.2 Positionering

Många studier har genomförts kring öppenhet inom redovisningen i olika kontexter och med varierande fokus. När det gäller öppenhet³ i redovisningen har det enligt vår uppfattning genomförts många internationella studier med fokus på ett specifikt land, dock verkar det inte gjorts någon med syfte att studera svenska företag. Eng och Mak (2003) konstaterar att forskningen kring frivilliga avslöjanden och öppenhet i redovisningen har en lång historia. Studierna kring hur detta påverkas av företagets storlek, om de är listade på börsen, skuldsättningsgrad och ägarstruktur sträcker sig tillbaka till så sent som 1961.

Med bakgrund av den debatt som förts de senaste åren och den forskning som hittills genomförts finner vi att det saknas en studie kring hur öppna svenska företag är i sin redovisning av incitamentsprogram, samt om de ökade kraven på en öppnare redovisning gett effekt. Eftersom vi inte har funnit någon genomförd studie av svenska företag och deras öppenhet under den valda tidsperioden ämnar vår uppsats här komplettera den tidigare forskningen.

---

³ De forskningsartiklar vi studerat har huvudsakligen varit skrivna på engelska och i dessa har ordet disclosure frekvent förekommit. Vi har inte funnit en samstämmig översättning eller definition av ordet disclosure inom svensk litteratur. Under arbetet har vi tolkat disclosure som ett ord vilket övergripande kan motsvaras av öppenhet inom redovisningen. Till följd av detta kan ord som öppenhet, redovisas, avslöjas och presenteras användas för ordet disclosure i vår uppsats.

1.3 Forskningsfråga

Vår forskningsfråga blir med bakgrund av detta:

Har öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram ökat under åren 2001 till 2005 i ”herrelösa” respektive ägarstarka företag?

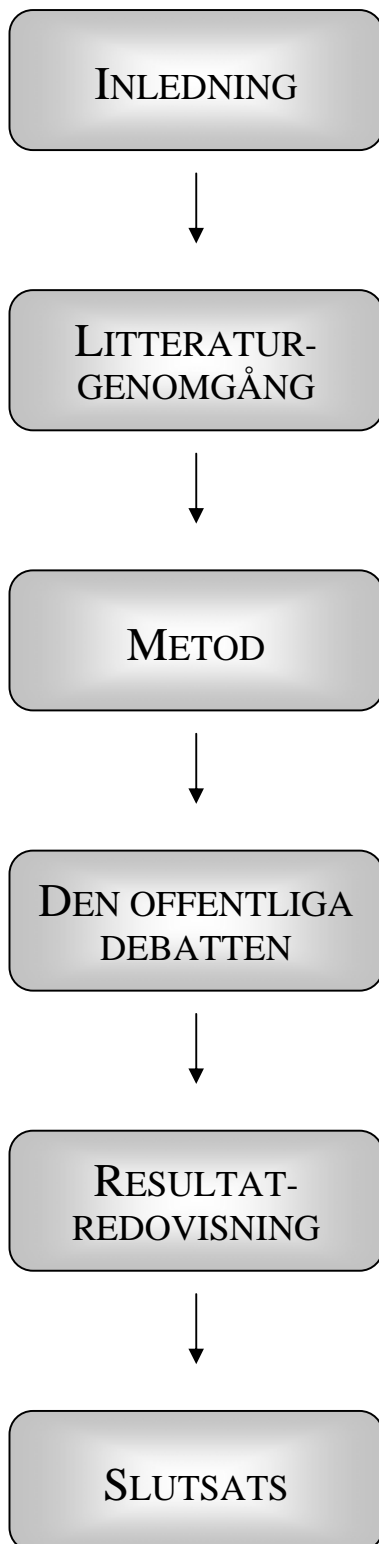
1.4 Syfte

Syftet med uppsatsen är att klargöra om öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram har ökat under åren 2001 till 2005, samt diskutera vilka faktorer som har påverkat den eventuella förändringen av praxis i årsredovisningar.

1.5 Avgränsningar

För att stärka kvaliteten på vår uppsats har det varit nödvändigt att göra vissa avgränsningar som vi redogör och motiverar för. Den första avgränsningen som gjorts är att vi har valt att studera svenska företag noterade på A-, O-, NGM-börsen. Företagen är valda från boken *Ägarna och Makten* publicerad år 2002, 2004 och 2006. Detta eftersom vi utifrån boken ansåg oss kunna göra ett bra urval av både ”herrelösa” och ägarstarka företag. I vår metod har vi närmare definierat hur detta urval har gjorts och vilka ytterligare avgränsningar som varit nödvändiga. Vår studie har fokus på öppenheten under tidsspannet år 2001 till och med 2005. Detta val har gjorts med bakgrund av att det är en tidsperiod vi fann intressant eftersom de största skandalerna i näringslivet inträffade vid 2002, efter detta verkar kraven ha ökat på en öppnare redovisning. Ytterligare avgränsning som gjorts är att vi har valt att studera öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram. Detta var intressant enligt vår uppfattning eftersom skandalerna hänförde sig främst till incitamentsprogram och det verkar enligt vår uppfattning finnas krav inom den offentliga debatten på en öppnare redovisning av dessa.

1.6 Disposition

Kapitel 1: Inledning

Syftar till att ge läsaren en bakgrund av problemet som ska studeras. I kapitlet redogörs även för forskningsfrågan som skall besvaras, uppsatsens syfte samt de avgränsningar som gjorts.

Kapitel 2: Litteraturgenomgång

I detta kapitel redogör vi för vilket teoretiskt ramverk uppsatsen är skriven utifrån. Kapitlet ligger även som grund för den analys som senare genomförs av våra resultat.

Kapitel 3: Metod

Ämnar redogöra för vårt tillvägagångssätt vid insamlandet av data för studien. Kapitlet tar även upp den kritik som kan riktas mot våra källor samt de alternativa metodval som hade kunnat vara aktuella.

Kapitel 4: Den offentliga debatten

Kapitlet ämnar redogöra för vår första empiriska studie vilka är diskussioner som har förts under tidsperioden i den offentliga debatten.

Kapitel 5: Resultatredovisning

I detta kapitel presenteras de resultat som vår empiriska undersökning av årsredovisningar har lett fram till. Vi applicerar även de teorier som redovisas för i litteraturgenomgången samt den offentliga debatten på våra resultat.

Kapitel 6: Slutsats

Kapitlet besvarar forskningsfrågan och ett teoretiskt bidrag presenteras. Vidare reflekteras över studiens slutsats samt förslag till fortsatta studier.

2 Litteraturgenomgång

I följande kapitel redogörs för de teorier och begrepp som tillsammans med den empiriska förstudien om debatten ska utgöra ramverket för analysen av resultaten från våra innehållsanalyser.

2.1 Kapitlets disposition

Vi tar i detta kapitel utgångspunkt i den institutionella teorin och börjar med en redogörelse för grunderna i denna teori. Därefter redogör vi för olika vidareutvecklingar och appliceringar på redovisning som gjorts utifrån denna teori. De teorier kring redovisningsreglering som används börjar med forskning av Puxty, Willmott, Cooper och Lowe (1987) vilket i sin tur bygger på arbete av Streeck och Schmitter (1985). Detta leder oss in på senare forskning av Wahlström (2000) vilket kan ses som en utveckling av Puxty et al. (1987). Redovisningsregleringen i ett land måste ses med hänsyn till den historiska kontexten vilket leder oss in på nästa avsnitt som behandlar redovisningens utveckling. Med fokus på de finansiella kriser som inträffat i Sverige samt debattens påverkan skildrar vi därför hur redovisningen utvecklats i Sverige under 1900-talet. Under hela 1900-talet har öppenhet för redovisning av finansiell information varit debatterat vilket i följande avsnitt leder oss in på en redogörelse av vad kraven på detta egentligen innebär för ett företag. Från tidigare avsnitt framgår att öppenhet inom redovisning kan anses vara ett fenomen varför det blir intressant att som avslutning belysa hur redovisningsteorier egentligen förhåller sig till verkligheten. Detta avsnitt leder oss vidare till vårt metodkapitel.

2.2 Institutionell teori

Den redovisningsforskning som intresserar sig för hur normer inom redovisningen växer fram och utvecklas har påverkats till stor del av den institutionella teorin. Enligt teorin är våra handlingar begränsade av vilka värderingar som finns i ett samhälle vid en specifik tidpunkt. Enligt Artsberg (2005) är den institutionella teorin den som bäst kan visa på redovisningens utveckling och den har använts av flertalet forskare för att förstå olika redovisningsfenomen. Detta gör att vi anser

den tillämplig vid studier av en förändringsprocess och som en bakgrund för förståelse av vidareutveckling av teorin.

2.2.1 Grunderna och begrepp i teorin

Institutionerna är de spelregler som finns i ett samhälle vilket kan sägas motsvara de regler vilka människor sätter upp som ramar för interaktion med varandra. Institutionernas främsta uppgift är att bidra till en minskad osäkerhet genom att skapa struktur för samspelet mellan människor i samhället och de omfattar alla sorters restriktioner. Restriktioner kan vara både formella, som exempelvis utformade regler, och informella som exempelvis olika normer för beteende. Det är av vikt att skilja mellan institutioner och organisationer även om de båda utgör ett ramverk för människors samverkan. Organisationer som uppkommer påverkar hur de institutionella ramarna utvecklas och de tillkommer för särskilda syften som kan sägas vara en följd av vilka möjligheter som finns i samhället utifrån restriktionerna. I organisationernas arbete med att nå sina mål har de betydelse för institutionella förändringar eftersom de påverkar institutionerna i takt med att de själva förändras. Organisationerna har en strävan att förändra institutionerna i tron att kunna uppnå bättre resultat genom detta. Förändringarna är dock beroende på vilken information organisationerna kan tillgodoräkna sig och även sättet som erhållen information hanteras. Institutionerna blir det som behövs för att kunna förklara historisk förändring eftersom dessa är vad som sätter upp ramen för förändringar som sker i samhället (North, 1990).

2.2.2 Redovisning med hänsyn till omgivningen

Puxty et al. (1987) samt Willmott, Puxty, Robson, Cooper och Lowe (1992) har i sin forskning vidareutvecklat och applicerat en regleringsmodell baserat på arbete av Streeck och Schmitter (1985). Deras forskning är tillämplig för att förstå hur regleringen kring redovisning utvecklas och formas samt vilken betydelse kontexten har för detta.

2.2.2.1 Tre principer för kontroll

Puxty et al. (1987) har i sin forskning utvecklat ett ramverk för hur redovisning regleras i väl utvecklade kapitalistiska samhällen. Genom användande och vidareutvecklande av Streeck och Schmitters studier (1985) kring "social order", hur ordning uppstår i ett samhälle, har de studerat redovisningsreglering i de kapitalistiska länderna USA, Storbritannien, Tyskland och Sverige. Det förekommer tre modeller för "social order" vilka kan ses som mekanismer för

kontroll, dessa är marknaden, staten och samhället. De tre principerna för kontroll och koordination benämns som fri konkurrens (marknaden), hierarkisk kontroll (staten) och spontan solidaritet (samhället). Oavsett om någon av de tre principerna är dominerande vid olika tillfällen är det endast möjligt att analysera moderna samhällen samt deras ekonomi och politik med hänsyn till alla tre (Streeck och Schmitter, 1985).

Skillnaden mellan principerna kan bäst förstås genom att jämföra samt ställa dem mot varandra, detta utifrån deras respektive källor till motivation och auktoritet alternativt utifrån spänningen och klyftan mellan dem (Puxty et al., 1987). Marknaden utför kontroll genom att aktörer verkar för egen vinning och konkurrerande beteende skapar normer medan staten gör detsamma genom en hierarkisk struktur där regler utfärdade av myndigheterna tillhandahåller normer. Samhället utför en sorts kontroll genom normer som uppkommer av spontan lojalitet vilket skapas av grupperingar i samhället (Streeck och Schmitter, 1985).

2.2.2.2 Redovisningens betydelse

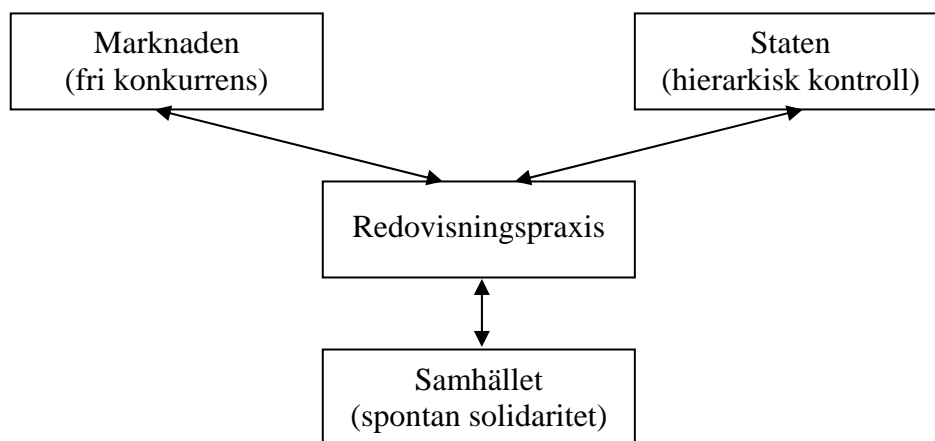
Puxty et al. (1987) anser att den sociala kontexten kring redovisning inte har getts den uppmärksamhet den förtjänar och behöver. Den sociala kontexten måste uppmärksammas för att revisorer ska kunna förstå sin ställning och roll i samhället samt för att redovisningens betydelse ska värdesättas. Forskarna har i sin studie fokuserat på redovisningens roll vid reglering av ekonomiska och sociala aktiviteter i samhället samt sättet som redovisningsinstitutioner är reglerade. Hur redovisningen regleras påverkar med stor sannolikhet utformningen och konsekvenserna av redovisningspolicy och praxis. Institutioner och processer som formar redovisningens reglering i olika länder kan endast förstås i samband med deras utveckling i en historisk, politisk och ekonomisk kontext. Puxty et al. (1987) betonar att det på senare tid har blivit allt viktigare att se över vilket som är den mest lämpliga tillvägagångssättet för hur regleringen utformas samt vilken som är revisorns roll i dagens samhälle. Detta med bakgrund av den interaktion och nära förhållande som idag finns mellan staten, stora multinationella företag och internationella revisionsbyråer (Puxty et al., 1987).

Det kan identifieras flera svagheter i Streeck och Schmitters (1985) diskussion om hur ”social order” uppnås. Det första är att den saknar en historisk dimension. Detta yttrar sig genom att det är alltför lite fokus på hur nutiden och de tre principerna tolkas, med hänsyn till ett historiskt perspektiv. Ytterligare är att analysen endast ses ur ett perspektiv som eliminerar omvärlden. Alltför lite utrymme ges den begränsade självständighet som ett land har, sett med hänsyn till omvärlden. Den sista och mest betydande kritiken härrör sig till att modellen ses som alltför statisk istället för att vara mer dynamiska. Den betonar inte vad som behövs för att en förändring ska kunna ske, dels generellt och dels med hänsyn till de tre principerna för ”social order” (Puxty et al., 1985).

2.2.2.3 Principernas påverkan på praxis

Vid jämförelsen mellan ländernas redovisningsreglering är en grundläggande gemensam faktor att de alla är avancerade kapitalistiska ekonomier. Detta medför att de alla har ett mönster av olikheter mellan kapital och arbetskraft i både makt och resurser. Eftersom de är kapitalistiska samhällen medför det även att staten har tendenser att bli allt mer påverkad av marknadskrafter. Detta har även till följd att de som moderna ekonomier blir alltmer beroende av existerande värderingar och ideal i samhället. Vid en analys av redovisningsreglering som ett socialt och organisatoriskt fenomen krävs även kritiskt hänsynstagande till konstruktionen av detta utifrån marknadskrafter, byråkratisk kontroll och samhällsideal (Puxty et al., 1987).

Med bakgrund av detta anser Puxty et al. (1987) att en adekvat studie av redovisningsreglering måste ses som att institutioner och praxis växer fram som en skärningspunkt mellan de tre principerna, fri konkurrens (marknaden), hierarkisk kontroll (staten) och spontan solidaritet (samhället). Detta kan illustreras med följande modell:

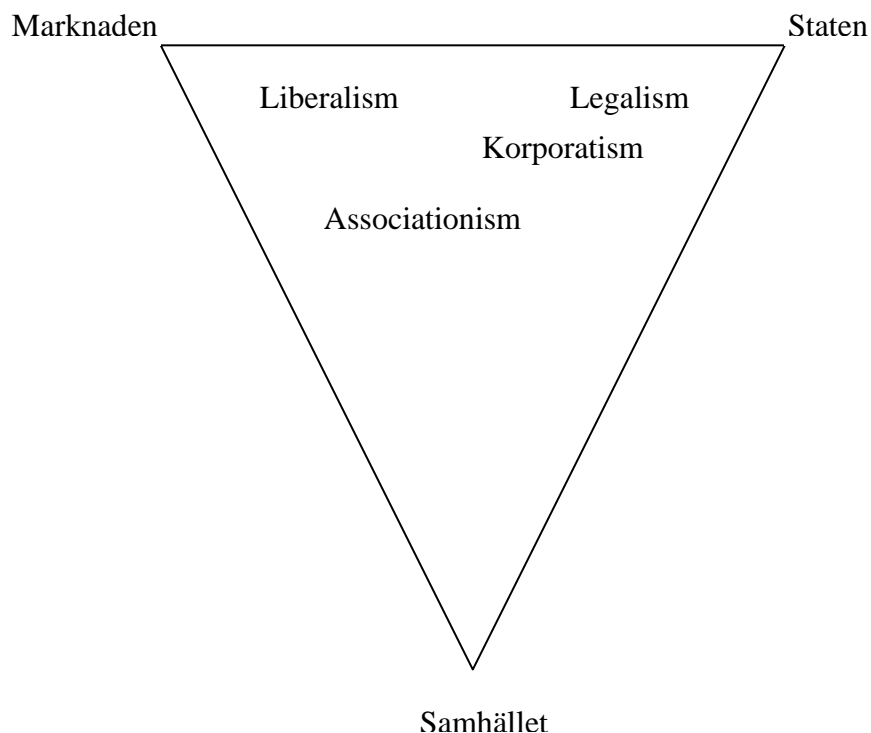
Figur 1 Redovisningspraxis som en skärningspunkt mellan principerna

Källa: Puxty et al. (1987) sid. 277

2.2.2.4 Regleringsstrategier

Utifrån sin diskussion konstaterar Puxty et al. (1987) att relationen mellan de tre principerna kan sägas vara att de alla är både nödvändiga och problematiska för att uppnå ”social order” i en avancerad kapitalistisk ekonomi. Med hänsyn till de historiska och kulturella skillnader som finns stater emellan anser forskarna att det finns förväntningar om olikheter i deras redovisningsprinciper och praxis. Genom främjande av den flexibilitet och anpassningsförmåga som finns hos kapitalistiska

samhällen finns det anledning att utgå från att de har olika strategier för att hantera problem som uppkommer. Dessa strategier, applicerade på regleringen, formar riktningen för den framtida utvecklingen. Utifrån detta och med bakgrund av den kritik Puxty et al. (1987) riktar mot Streeck och Schmitters (1985) arbete har forskarna utvecklat modellen för "social order" med komplement av olika regleringsstrategier som satts i relation till den ursprungliga modellen. De teoretiskt möjliga strategierna som kompletterar modellen benämns liberalism, legalism, korporatism och associationism. I kontexten och med sina presenterade argument är principerna för samhället underordnad de för marknaden och staten. I figur 2 visas den utvecklade modellen.

Figur 2 Regleringsstrategierna i den utvecklade modellen

Källa: Puxty et al. (1987) sid. 283

Ur ett analytiskt perspektiv kan det anses förekomma tre extremfall av reglering. Det första är liberalism där regleringen är helt styrd av marknadens principer (Artsberg, 2005). Detta innebär att aktiviteter sker på marknaden och information tillhandahålls endast om det bedöms vara kommersiellt efterfrågat. Det andra extremfallet benämns legalism vilket hänför sig helt till statens principer, och beteendet är endast accepterat om det följer lagen (Puxty et al., 1987). Det finns egentligen inga exempel på rena former av dessa och Puxty et al. (1987) anser att analyser av redovisningsregleringen kan göras utifrån att dessa ses som ett kontinuum på en axel. Det tredje och sista extremfallet är att uteslutande privata intressen sköter regleringen genom att sluta avtal sinsemellan, i detta fall

förekommer ingen statlig inblandning (Artsberg, 2005). Det finns inte heller här något renodlat exempel i verkligheten. I modellen finns även två former som kan ses som en blandning av extremfallen. Det ena är associationism som är grundat i att olika grupper, såsom organisationer i samhället, tillsammans sätter upp riktlinjer och restriktioner genom sammanslutningar. Revisorskåren har här varit en aktiv grupp för att initiera en standardisering av redovisningen och sätta upp riktlinjer för vad som bör vara accepterad praxis. Den andra blandformen kallas korporatism och här har staten en mer betydande roll, främst som stödfunktion och övervakare av normgivningen (Artsberg, 2005).

2.2.2.5 Redovisningsreglering i Sverige

Med hänsyn till den direkta inblandning som staten har på redovisningsregleringen kan Sverige anses vara ett exempel på korporatism (Puxty et al., 1987). Enighet och korporatism har karakteriserat den politiska historien i Sverige sedan 1930-talet, vilket reflekteras i redovisningsregleringens utveckling (Willmott et al., 1992). I Sverige har redovisningsregleringen utifrån ett historiskt perspektiv varit fokuserat kring föreningar drivna av individer med ett visst yrke, såsom revisorer, vilka tagit sig an att etablera rådande principer. På 1930-talet fanns inga föreningar starka nog att driva på redovisningsregleringen varande. Staten styrde under denna tid kreditmarknaden genom strikt reglering, bland annat för en expansion av den offentliga sektorn (Jönsson, 1991). Staten hade i detta läge makten över normbildningen inom extern redovisning och marknaden hade inget betydande inflytande i denna fråga (Wahlström, 2000). Följden av att staten har en stark ställning är att det inte finns samma behov av redovisningsrekommendationer. Instrument att styra redovisningen vid avsaknad av rekommendationer är lagar, vilket tidigare varit fallet i Sverige (Jönsson, 1991).

Revisorer i Sverige har dock försökt influera redovisningen i Sverige utifrån anglo-amerikansk praxis och därmed föra in marknads- och samhällsprinciperna för redovisningsregleringen. Organisationer såsom Föreningen för Auktoriserade Revisorer, numera Intresseorganisationen för Revisorer, (FAR) har bildats för att utveckla redovisningsrekommendationer, föreningen var den första normgivaren i Sverige. FAR har gett ut flertalet rekommendationer både inom redovisning och inom revision men dessa är dock inte bindande. Staten ansåg efter en tid att FAR hade en alltför subjektiv syn och som en följd av detta bildades Bokföringsnämnden (BFN) 1976 (Jönsson, 1991). BFN består av representanter från flera intressegrupper såsom revisorer, fackrepresentanter, akademiker och skattemyndigheten vilket skulle göra dem mer opartiska (Puxty et al., 1987). Trots FARs motstånd mot BFN till en början har deras representation i nämnden ökat deras inflytande över redovisningsregleringen i Sverige (Jönsson, 1991).

Redovisningsregleringen i Sverige har till stor del påverkats av influenser utifrån och internationella krafter får allt större betydelse för redovisningsregleringens utveckling (Willmott et al., 1992). I och med de grundläggande sociala, ekonomiska och legala faktorer som skiljer länder åt samt de olika intressenter som länderna sätter i fokus, utformas redovisningskraven på annorlunda sätt i olika länder. Detta leder till att länderna använder varierande definitioner av de grundläggande ekonomiska uttrycken såsom intäkt och kostnad, tillgångar och skulder. Det har även påverkat mängden information som företagen redovisar i sina rapporter (Internationell Redovisningsstandard i Sverige, 2005).

För att motverka problematiken som uppstår har EU slagit fast att från och med räkenskapsåret 2005 är börsnoterade företag skyldiga att tillämpa nya redovisningsstandarder, IFRS/IAS, vid upprättande av koncernredovisning. De nya standarderna har tagits fram av International Accounting Standards Board (IASB), vars uppdrag är att verka för harmonisering av redovisningsprinciper på en internationell nivå. Syftet med de nya redovisningsstandarderna är att minska skillnaderna mellan årsredovisningar i olika länder genom att harmonisera de bestämmelser som styr de finansiella rapporternas utformande (Internationell Redovisningsstandard i Sverige, 2005).

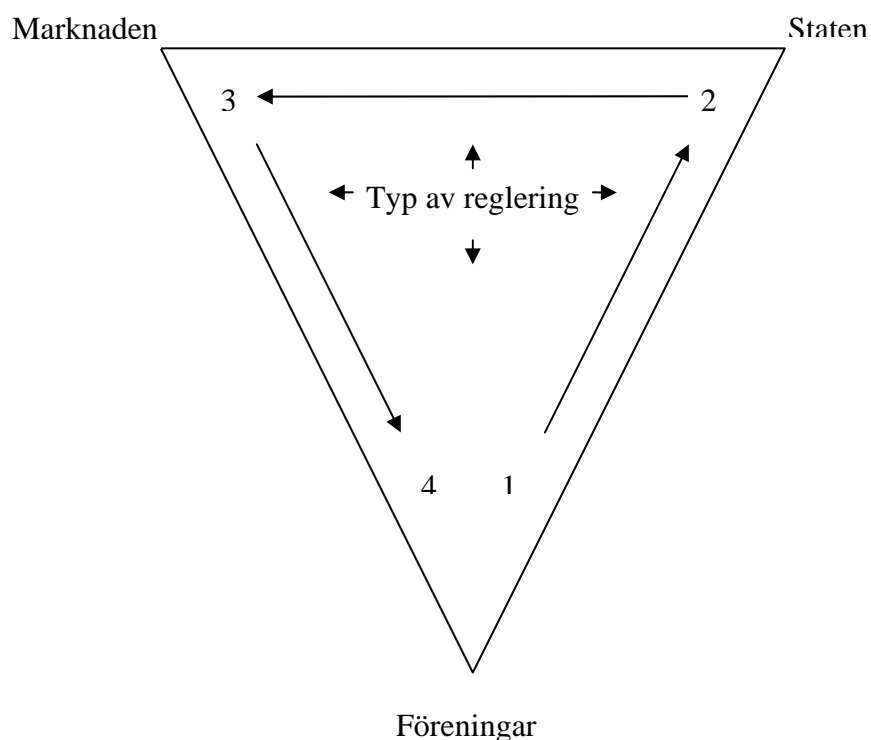
2.2.3 Vidareutveckling av modellen för regleringsstrategier

Wahlström (2000) har i sin avhandling ”Nya förutsättningar för reglering av extern redovisning – en praxisundersökning mot bakgrund av finansiella instrument” bearbetat regleringsmodellen utifrån Puxty et al. (1987). Wahlström (2000) använder teorin genom att applicera den på svenska förhållanden och diskuterar även vilken betydelse den offentliga debatten har för utvecklingen mot de olika typerna av reglering, således stat, marknad eller förening.

Med utgångspunkt i modellerna för ”social order” och den bearbetning som gjorts av dem samt med bakgrund av fallet Kreuger anser Wahlström (2000) att det finns tre typer av reglering (se vidare avsnitt 2.4). Dessa är marknaden, staten och föreningar såsom revisorer, investerare med flera. Makten över normbildningen skiftar när samhället förändras vilket innebär att den kan växla mellan staten, marknaden och föreningar (Wahlström, 2000). När en kris inträffar på en marknad, såsom Kreugerkraschen, ställer samhället krav på att staten ska ta ett ökat ansvar för normbildningen (Flesher och Flesher, 1986). Den offentliga debatten kan ha betydelse genom att istället vara den styrande kraften bakom skiftet av makten mellan olika regleringar. En spänning existerar mellan stat och marknad medan föreningar snarare stödjer den av de två som är starkast (Jönsson, 1991 och Wahlström, 2000).

Föreningar kan vara en yrkeskår av exempelvis revisorer och om denna har en betydande styrka kan den få makt över normbildningen, främst genom sin expertkunskap. Föreningar kan även förskjuta makten mellan staten och marknaden vilket då görs genom den offentliga debatten. Debatten lyfter fram problem med den normbildning som finns vilket gör att den kan medverka till förändringar som behövs innan exempelvis en skandal inträffar. Utvecklingen mot en av regleringarna kan därmed styras mer eller mindre av den offentliga debatten (Wahlström, 2000).

Wahlström (2000) har vidareutvecklat regleringsmodellen av Puxty et al. (1987) genom att diskutera om regleringen skulle kunna bestå av fyra faser. Detta åskådliggörs i modellen nedan.

Figur 3 Wahlströms vidareutvecklade regleringsmodell

Källa: Wahlström (2000) sid. 91

I den första fasen finns ingen reglering och detta kan likställas med hur det såg ut i Sverige innan Kreugerkraschen, föreningar tar här genom sin expertis försök till initiativ för att utveckla regleringen. I den andra fasen är det staten som har makten över normgivningen och detta kan jämföras med hur det såg ut i Sverige fram till 1980-talet. I den påföljande fasen är det marknaden som dominerar genom att argumentera för flexibilitet och effektivitet. Författaren spekulerar om detta kan sägas vara den rådande situationen då avhandlingen lades fram, 2000. I den sista fasen ersätts marknaden av föreningar vilka har den praktiska kunskapen för att inneha makten över normbildningen (Wahlström, 2000).

2.3 Redovisningens utveckling

I tidigare avsnitt gav vi bland annat en bild av redovisningsregleringen i Sverige med några korta återblickar av betydande händelser för hur regleringen har utvecklats. I följande stycke redogörs för hur redovisningen har utvecklats i Sverige med fokus på de finansiella kriser som inträffat under 1900-talet. Den offentliga debatten har även haft stor betydelse för redovisningens utveckling och detta kommer därför att belysas.

2.3.1 Redovisningen fram till 1930-talet

1848 kom en ny aktiebolagslag i Sverige vilket ökade möjligheterna till extern finansiering. Efter detta började antalet aktiebolag öka och gjorde så successivt till att 1916 vara cirka tusen stycken. I aktiebolagslagen 1895 blev det fastställt att aktiebolag skulle ha en eller flera revisorer valda av aktieägarna på ett årsmöte. Det fanns dock inga ramar för vilka kvalifikationer dessa revisorer skulle ha utan det var endast fastställt att de skulle granska och rapportera om företagets affärer för dennes räkning. Mycket få av dessa revisorer hade tillräcklig kunskap inom redovisning för att kunna hitta fel i företagets bokföring. Som en konsekvens av detta ökade antalet bedrägerier i de flesta branscher under denna tid (Wallerstedt, 2001). Aktiebolagslagen från 1895 hade även som ett centralt mål att skydda investerarna vilket ökade möjligheterna att etablera en marknad för revisorer och dess yrke (Jönsson, 1991).

1899 grundades Svenska Revisorssamfundet (SRS) och några år senare auktoriserade Stockholms handelskammare de första sex revisorerna i Sverige. Kraven på att staten skulle ta över auktorisationen ledde till att FAR bildades 1923. Dess revisorer krävde inom kort en offentlig plattform för att kunna förhandla med SRS samt för att kunna delta i den offentliga debatten. 1930 satte Centrala Revisorsnämnden samman en kommitté som presenterade ett förslag om att någon form av officiellt erkännande skulle fastställas för revisorer som hade lägre kvalifikationer än de som var auktoriserade revisorer. Vid denna tidpunkt fanns två sorters revisorer som bägge utsågs av Stockholms handelskammare, auktoriserade revisorer och registrerade revisorer (Wallerstedt, 2001).

2.3.2 Kreugerkraschen och dess följder

En betydande händelse för att förstå redovisningens utveckling i Sverige är Kreugerkraschen som inträffade 1932. Finansiering var vid denna tidpunkt privat med undantag för Kreugers företag Kreuger & Toll, och aktierna var den mest

spridda säkerheten runt om i världen. Kreuger var en ansedd affärsman och han lånade ut pengar i olika länder i utbyte mot att han fick monopol på den aktuella marknaden. Hans åsikt var att den enda information investerarna behövde var den om företagets policy gällande avkastning, allmänheten skulle ändå inte kunna tolka detaljerad redovisningsinformation (Jönsson, 1991). 1929 hade börsen kraschat i New York vilket resulterade i att många banker gick mot konkurs. Bankerna krävde tillbaka sina lån vilket ledde till en kollaps av Kreugers företagsimperium och i kölvattnet av detta uppdagades bedrägerierna inom företaget. Hård kritik riktades direkt mot företagets revisorer och hur revisionen utförts (Wallerstedt, 2001). Ett antal förändringar följde skandalen och en av dem var bland annat att revisorsyrket tog chansen att etablera sig eftersom de fortfarande vid denna tidpunkt inte var stora nog att inneha en betydande roll (Jönsson, 1991).

Drivkraften bakom bättre revision och redovisning grundade sig till stor del i oron för bedrägerier. Det var även en betydande orsak till varför aktiebolagslagen från 1895 sågs över på nytt så snart som 1910. I utkastet till den nya aktiebolagslagen 1908 fanns tre motiv till varför den gamla borde ses över. Dessa var att skydda allmänheten från riskabla företagssatsningar, skydda aktieägarna från styrelser som utnyttjar sin position alternativt styr företaget på ett olämpligt sätt samt värna om minoritetsägarnas rättigheter. Det övervägdes om det bästa tillvägagångssättet för att skydda aktieägarna från företagsledares olämpliga agerande var striktare regler på revisionen inom företagen. Det blev även bestämt att företagets finansiella rapporter skulle finna tillgänglig minst en vecka före den årliga stämman och de skulle skickas via post till alla aktieägare om de önskade. I och med detta ställdes krav på en form av indirekt öppenhet på företagets finansiella rapporter. Trots detta fanns det fortfarande inte något krav på att hela årsredovisningen skulle vara offentlig för allmänheten utan den förbehölls företagsledningen och ägarna. Staten fick vid denna tidpunkt sin information från företagen i skattesyfte men allmänheten hade fortfarande inte tillgång till någon betydande information från företagen. Det fanns inte heller någon organisation som framhöll den investerande allmänhetens behov, vilket ändå inte hade haft någon större betydelse eftersom regeringen endast såg investerare som spekulanter (Jönsson, 1991).

Redovisningsprinciperna i aktiebolagslagen från 1910 satte höga gränser för värdering vilket gjorde det möjligt att undvika beskattning genom att göra stora nedskrivningar. Detta ledde till att en praxis för oreglerad värdeminskning utvecklades vilket understöddes av skattelagen som förutom detta även tillät oreglerad lagervärdering. På grund av att det inte existerade några krav på att avslöja vilka reserver företaget hade i form av fasta tillgångar och inventarier blev inte heller årsredovisningarna någon bra grund för företagsvärderingar. Kapitalmarknaden var vid denna tidpunkt inte särskilt effektiv, främst eftersom företaget gjorde en fördelning av vinsterna över åren på ett sätt som de ansåg passade dem (Jönsson, 1991).

När den nya lagtexten förbereddes 1944 var det centralt att ett företags uppgift inte bara skulle vara att utgöra ett instrument för privat vinning. Företagets uppgift skulle även vara att fylla en viktig funktion för industrin och samhället som helhet. Trots detta framhöll lagen att ett företag samtidigt skall skyddas från aktieägare och andra element som skulle kunna hota dess existens. I lagen fanns även nya regler om rapportering gällande redovisning för företag i samma koncern men fokus låg på konsolideringen av företagen. Industribranschen hade tidigare argumenterat emot en öppnare redovisning för företag inom samma koncern. De ansåg att detta skulle ge konkurrenter information som skulle kunna skada företaget vilket kommittén höll med om. Detta ansågs även vara orsaken till varför det i resultatredovisningen inte behövde specificeras vad som var intäkter och kostnader samt varför det fortfarande fanns möjligheter att ha dolda reserver i balansräkningen. Kreugerkraschen hade däremot visat att det fanns sätt att komma runt reglerna för företag inom samma koncern. Som en kompromiss bestämdes att moderföretaget skulle vara ålagda att specificera antal aktier och dess värde i dotterföretag, fordringar och skulder samt utdelning och räntebetalningar till detsamma. Trots detta var det fortfarande inte ålagt dessa företag att redovisa siffror för hela koncernen (Jönsson, 1991).

2.3.3 Öppenhet inom redovisningen ökar

Investorerare och allmänheten samt deras intresse för företagets finansiella information hade fram tills nu mer eller mindre ignorerats inom den offentliga debatten. Trots detta fanns det i efterkrigstiden en ökad medvetenhet om behovet av en ökad öppenhet. Detta främst med bakgrund av att det behövdes för att samhället skulle kunna föra en debatt om hur rättvist företagets mervärde fördelades. Som konsekvens kom förslag upp i riksdagen om att tillsätta en kommitté för att undersöka hur öppenheten av finansiell information inom industrin skulle kunna förbättras. De kom fram till att en ökad öppenhet, inom redovisningen, inte skulle vara tvingande i sådan utsträckning att den skadar det enskilda företaget men att det samtidigt är ett sätt att öka effektiviteten inom ekonomin (Jönsson, 1991).

Även frivillig information i årsredovisningarna började långsamt öka och de tidigare liberala skattelagarna skärptes för att förhindra dolda reserver i redovisningen. 1953 och 1964 publicerade P. Hanner studier avseende redovisningspraxis i stora svenska företag. Hans slutsatser blev att årsredovisningarna hade blivit mer informativa under denna period med en ökad mängd text samt jämförbara siffror för flera år (Jönsson, 1991).

På 1960-talet skedde fler förändringar som fick stor betydelse där Näringslivets Börskommitté (NBK), utsedd av Svenska Industriförbundet och Stockholms Handelskammare, hade en viktig roll. De hade ett intresse av att förbättra informationen till aktiemarknaden och få en betydande effekt på praxis genom att

föreslå en modell för finansiella rapporter samt rekommendera en ökad öppenhet av obeskattade reserver (Jönsson, 1991). Fokus för en stor del av förändringarna låg på att förbättra kvaliteten i redovisningen, detta främst för att investerare skulle känna sig mer komfortabla vid hanteringen av årsredovisningar (Jönsson och Marton, 1994). Ett annat organ som hade stor betydelse för praxis under 1960-talet var FAR som nu började tillhandahålla rekommendationer och även hade en tävling för bästa årsredovisning där vinnaren fick stor uppmärksamhet. Kapitalmarknaden växte sig starkare under dessa år vilket bidrog till kraven på en ökad öppenhet inom redovisningen. Under början av 1970-talet intensifierades debatten kring redovisningen och även regleringen av ekonomiska frågor. Bidragande var starten av BFN vilket hade syftet att ytterligare utveckla god redovisningspraxis inom företag och dess finansiella rapportering. Trots att det här satt representanter från olika intressentgrupper inkluderade det likväl inte en representant från investerarna eller andra som använder den finansiella informationen (Jönsson, 1991).

2.3.4 Nya finansiella kriser

Under 1980-talet upplevde Sverige en exceptionell tillväxt av kapitalmarknaden vilket till stor del orsakades av underskottet i stadsfinanserna. Detta stimulerade innovationen i den finansiella rapporteringen vilket gjorde att fokus vändes bort från redovisningsprinciperna. Dock vände detta med bakgrund av de nya skandalerna i slutet av 1980-talet och kraven ökade på striktare reglering av redovisningen (Jönsson, 1991). Den största skandalen under 1980-talet var läkemedelsföretaget Fermentas börsmanipulation som fick stor uppmärksamhet. Trots dess storlek hade den ändå endast en begränsad inverkan på regleringen av redovisning. Som enda följd kom en rekommendation från Stockholmsbörsen om en större kontroll på marknaden samt en ökad kontakt mellan revisorer, företagsledning och ägare (Larsson, 2005).

1990-talet medförde en djup finansiell kris i Sverige med sin början 1985. Vid denna tidpunkt påbörjades avregleringen av kapitalmarknaden på ett initiativ av Riksbanken som fann det nuvarande systemet ineffektivt. Som en följd av detta inträffade en explosionsartad boom på kredit- och fastighetsmarknaden (Burkitt and Whyman, 1993). Ekonomin blev överhettad, och Riksbanken lyckades inte göra något för att dämpa effekten eftersom de inte kunde höja räntan då den svenska kronan var bunden. Den överhettade ekonomin ledde till att framför allt finansföretag och banker började investera i hög utsträckning medan inflationen pressade upp priserna. Detta ledde till en spiral av stigande priser och optimism men 1990 gick luften ur bubblan och en kraftig nedgång väntade svensk ekonomi. Bankerna fick ta en stor del av smällen och flera tvingades till konkurs alternativt extrema nedgångar av aktiepriserna. Den finansiella krisen kan främst hänföras till två betydande orsaker, avreglering av kapitalmarknaden samt skattereformer som gjorde det svårare för privatpersoner att kunna betala sina huslån. Riksbanken

i samarbete med regeringen bedrev en politik grundad i att försvara den svenska kronan till nästan vilket pris som helst vilket gjorde att räntorna gick i taket med en topp på 500 procent över en natt 1992. Krisen omslöt hela Sveriges ekonomi med fallande bruttonationalprodukt (BNP) och extremt hög arbetslöshet (Svensson, Mabuchi och Kamikawa, 2006).

I arbetet med ny redovisningspolicy efter den finansiella krisen uppmärksammades två huvudsakliga syften med redovisningen. Det första var statens behov av informationen i styrnings- och skattesyfte och det andra var investerarnas behov av en öppen och korrekt redovisningsinformation (Artsberg, 1993). Under 1980-talet hade kraven från stora svenska företag ökat på mer internationaliserade redovisningsregler. Som en följd av att redovisningen blev mer komplicerad och kraven ökade på att hänsyn skulle tas till internationella och utländska regleringar grundades Redovisningsrådet (RR). Generellt sett var tanken att RR skulle vara mer fokuserade på tillhandahållandet av information till investerare än FAR och BFN, trots att denna intressegrupp inte har någon representant i rådet (Jönsson och Marton, 1994).

2.4 Öppenhet vid redovisning av finansiell information

I vår forskningsfråga använder vi begreppet öppenhet vilket kan anses ha flera definitioner och betydelser beroende på sammanhang. Med bakgrund av detta ämnar följande avsnitt ge en överblick över begreppet öppenhet och vilken betydelse det har vid redovisningen av finansiell information.

2.4.1 Finansiell information

Information kan definieras som ett budskap, oftast i form av ett dokument samt hörbar eller synlig kommunikation. Meningen med budskapet är att ändra mottagarens uppfattning, påverka mottagarens beteende eller omdöme. Samtidigt är det mottagaren som bestämmer kvaliteten på informationen, exempelvis kan en rapport innehålla betydelsefull information sett ur en intressegrupps perspektiv men vara helt oanvändbar för en annan (Davenport och Prusak, 1998).

Hendriksen och van Breda (1992) klagör tre viktiga frågor som bör ställas när det gäller hur företagsledningen redovisar finansiell information vilka är:

1. För vem är informationen avsedd?
2. Vilket syfte har informationen?
3. Hur mycket information skall avslöjas?

Om informationen är avsedd för aktieägarna, blir ett av syftena med rapporteringen att tillhandahålla sådan information som kan rendera i optimala beslut för aktieägarna vid frågor rörande investeringar på kapitalmarknaden. Vidare skall även informationen för aktieägarna ge en korrekt och rättvisande bild samt förståelse för de finansiella data som företagsledningen redovisar om företaget. För att besvara den tredje frågan finns det flera övervägande företagsledningen bör göra gällande hur mycket information som skall avslöjas. Svaret följer av hur frågorna ett och två besvaras (Hendriksen och van Breda, 1992).

2.4.1.1 Obligatorisk och frivillig information

Statliga regleringar och lagar samt rekommendationer från revisorprofessionens sammanslutningar kan benämnas obligatorisk information och de är även ett sätt som förklarar hur öppet företagen redovisar (Schroeder och Clark, 1998). Beroende på företagsledningens interpretation och vilja att tolka exempelvis rekommendationer, ser inte redovisningen lika ut i alla företag. En förklaring kan vara att incitament finns för företagsledningen att manipulera data för personliga ekonomiska skäl men andra orsaker kan även identifieras. All information som presenteras utöver den som är tvingande kan benämnas som frivillig information. Företagen väljer själva vad och hur mycket som ska presenteras samt genom vilken kommunikationskanal (Adrem, 2000). En allmän uppfattning är att företagen självmant redovisar all finansiell information öppet som är nödvändig för en optimalt fungerande marknad. De som är av denna åsikt bedömer att om information inte lämnas av företagen så är den inte av relevant karaktär eller så kan informationen hittas på ett annat ställe. Det finns dock inga entydiga studier kring hur detta i själva verket är. Andra argumenterar för att företagen är mer försiktiga med att öppet redovisa finansiell information. Hur mycket företagen redovisar beror enligt dessa snarare på att det finns ett krav från revisorsprofessionen och staten (Hendriksen och van Breda, 1992).

2.5 Redovisningsteorier i förhållande till verkligheten

American Accounting Association har i rapporten "Statements on accounting theory and theory acceptance" (1977) diskuterat kritik mot de olika redovisningsteorier som finns och varför dessa inte alltid kan förklara hur verkligheten ser ut. Följande avsnitt ämnar redogöra för argument till varför det vid en studie av redovisningsfenomen är essentiellt att studera hur det ser ut i

verkligheten och inte endast förlita sig till olika redovisningsteorier. Därmed kommer det även att utgöra en övergång till vårt metodkapitel.

2.5.1 Avsaknaden av en allmänt accepterad teori

Bland revisorer har det länge funnits en bestämd åsikt att de redovisningsteorier som finns så småningom skall leda till en grund för att kunna förklara innehållet i företagens årsredovisningar. Enligt rapporten existerar dock ingen ensam accepterad teori kring redovisning och istället skapas hela tiden nya teorier som komplement till de existerande. Det finns en uppsjö av teorier som försöker förklara företagens externa rapporter. Generellt kan sägas att forskare inom redovisning är överens om att den finansiella redovisningens huvudsakliga syfte är att systematiskt tillhandahålla ekonomisk data om företaget i fråga. Finansiell data skapas för individuella personer såväl som externa grupper utanför företaget men när dessa data skall användas för att förklara olika redovisningsfenomen används hela tiden olika teorier istället för en enhetlig. Anledningen till att olika teorier används är främst att forskare har varierande syn vilka som använder företagens finansiella rapporter samt på kontexten kring dem som förbereder och använder informationen. Kommittén som presenterar rapporten gör två konstateranden. Det första är att ingen ensam teori kring finansiell redovisning är tillräcklig för att förklara bredden på definitionerna av användare av rapporterna samt kontexten kring detsamma. Det andra konstaterandet är att det i litteraturen om finansiell rapportering existerar en samling teorier kring ämnet som täcker olika perspektiv på de användar- och kontextskillnader som finns (American Accounting Association, 1977).

Rapporten har vidare undersökt vilka skäl som finns till varför ingen av de teoretiska ansatser som existerar kring redovisning har blivit allmänt accepterad. Alla teorier har blivit diskuterade och debatterade men motargument samt kritik har förhindrat en ensam teori från att bli allmänt accepterad. Ett tydligt problemområde är att relatera befintliga teorier till hur det ser ut i verkligheten och därmed till praxis. Redovisare förväntar och hoppas på att forskning inom området skall leda till att en enhetlig teori så småningom växer fram som en grundpelare för att förklara innehållet i företagens finansiella rapporter. Dock är det så att även om en ensam redovisningsteori presenteras som urskiljer sig från andra skulle de problemområden som redovisare och revisorer stöter på varje dag kvarstå. En presenterad teori skulle aldrig kunna lösa eller förklara de redovisningsproblem som finns i verkligheten. Vidare är det även så att alla teoretiska ansatser är benägna att bli kontroversiella på grund av de glapp de lämnar mellan dem och teorins koppling till verkligheten (American Accounting Association, 1977).

2.5.2 Anledningar till avsaknaden av en enhetlig teori

Det finns varierande anledningar till misslyckandet med att endast låta teorier förklara verkligheten. Det första är teoriernas avsaknad av täckning och bredd, teoriernas glapp leder här till att de är otillräckliga för att ge svar på de frågor som verkligheten skapar. Ett annat problem med teorierna är att de inte alltid identifierar alternativa möjliga förutsättningar i omgivningen samt specificerar hur dessa ska hanteras. Denna svaghet kan kopplas till orealistiska antaganden gjorda i teorierna, som exempelvis obefintliga transaktionskostnader, effektiva marknader och överensstämmande intresse hos ägare och företagsledning. Med bakgrund av dessa antaganden och den omgivning redovisare arbetar inom blir teorierna ofullständiga för att kunna förklara verkligheten. Avslutningsvis konstateras att det inte räcker att komplettera teorierna med realistiska antaganden om verkligheten eftersom den är så pass komplex. En komplex teori är svår att använda vilket leder till att den inte appliceras på aktuella problem i någon hög utsträckning. Å andra sidan är det även så att en enklare redovisningsteori inte kan ge de svar som behövs vid olika beslutssituationer inom redovisning. Utifrån detta konstaterar rapporten att ingen teori är tillräcklig för att förklara redovisning i verkligheten, vilket är orsaken till avsaknaden av en generellt accepterad teoretisk ansats (American Accounting Association, 1977).

2.6 Sammanfattning litteraturgenomgång

Vi har i detta kapitel redogjort för de teorier och begrepp som vi använt oss av för att få en djupare förståelse för det fenomen vi studerar. Det är huvudsakligen fyra områden som vi har behandlat i detta kapitel vilka kommer att utgöra ramverket för vår analys.

Den institutionella teorin behandlar de ramar som finns i samhället vilka används vid interaktionen mellan människor. Dessa består exempelvis av traditioner, lagstiftning och kulturella mönster. Institutionernas främsta uppgift är att minska osäkerheten genom att skapa struktur. Flera forskare har vidareutvecklat denna teori, och anammat den på redovisningens utveckling. Vid vidareutvecklingar framkommer att det finns tre krafter som påverkar praxis inom redovisningen: staten, marknaden och samhället. Redovisningens utveckling beror därmed på vilken kraft det är som har makten för tillfället. De förändringar som sker i samhället leder även till att makten förskjuts mellan de tre krafterna.

Redovisningens utveckling behandlar de kriser som varit mest normgivande för utvecklingen av praxis inom redovisningen i Sverige. I och med Kreugerkraschen på 1930-talet uppstod ett ökat missnöje med det svenska näringslivet, vilket föranledde att staten tog en stark position i normgivandet. Fram till 1990-talet höll staten därefter sin starka position, även om det bildades många föreningar som

ville ha makt över regleringen. I och med avregleringen som skedde på 1980-talet och den finansiella krisen som uppstod på 1990-talet försköts makten mot marknaden.

I avsnittet som behandlar öppenhet beskrivs de frågor som uppstår vid redovisning av finansiell information. Den information som företaget redovisar beror på hur ledningen tolkar den obligatoriska informationen samt rekommendationer som ges ut av revisorsprofessionen. Det innebär att om det finns incitament till att manipulera data för personliga skäl. Kapitlet avslutas med en redogörelse för problemet avseende förhållandet mellan redovisningsteori och verklighet. Det finns ingen vedertagen teori som ligger till grund för att kunna förklara innehållet i företagens finansiella rapporter, istället finns det flera olika som kompletterar varandra. Ett av problemområdena är svårigheten att relatera teori till verkligheten. Detta leder till att ingen teori är tillräcklig att utgå strikt ifrån, utan studier inom redovisning behöver förankras i verkligheten.

3 Metod

I detta kapitel redogör och motiverar vi för de metodologiska val som gjorts vid genomförandet av vår studie. Syftet är att skapa förståelse för det tillvägagångssätt och förutsättningar som våra resultat bygger på. Vi diskuterar i följande kapitel vårt vetenskapliga angreppssätt, forskningsmetod, användningen av ansatsen grounded theory, undersökningens utformning, datainsamling, källkritik samt alternativa metodval.

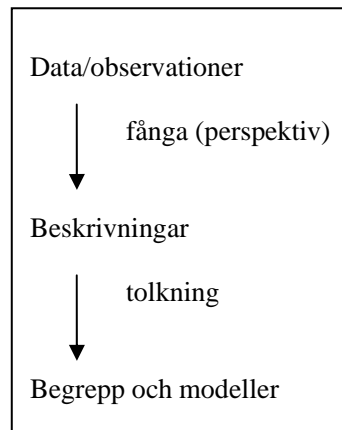

3.1 Vetenskapligt angreppssätt

En induktiv ansats innebär att forskaren går från empiri till teori och syftar till att bygga upp ny teori eller kunskap (Bryman och Bell, 2003). Vi har i vår undersökning valt att arbeta främst med en induktiv ansats genom att först göra en empirisk undersökning av den offentliga debatten och därefter innehållsanalyser av årsredovisningar. Med utgångspunkt i de data som vi samlar in från de empiriska undersökningarna skall vi därefter i möjlig utsträckning dra egna teoretiska slutsatser. En av skillnaderna mellan induktion och deduktion är förhållningssättet till ny information, den induktiva ansatsen är mest användbar om forskarna inte klart har definierat de mest relevanta problemen och därmed är öppen för ny information (Jacobsen, 2002). Eftersom vi studerar öppenhet vilket kan ses som någonting oklart blir vår studie främst induktiv. Vår forskningsfråga ska besvaras genom studier av en förändringsprocess inom öppenhet i redovisningen, vilket kan ses som ett fenomen, och utifrån detta är den induktiva ansatsen mest lämpad.

Det ideala vid användning av en induktiv ansats är att forskaren går ut i verkligheten utan förväntningar på resultatet vilket då skulle innebära att det inte finns begränsningar för vilken information som samlas in (Jacobsen, 2002). Då vi alla har kunskaper inom ämnet redovisning kan vi inte sägas ha förhållit oss strikt till den induktiva ansatsen. Dock har vi inte hittat någon forskning som tidigare undersökt hur öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram har förändrats över den valda tidsperioden och anser oss därmed kunna gå ut i verkligheten och samla in empiri utan betydande förväntningar.

Vi har valt att kombinera det induktiva tillvägagångssättet med ett deskriptivt syfte. Detta främst eftersom vi inte ämnar förklara hur det borde vara utan snarare förklara ett fenomen som observerats genom studier. Genom insamling av data ger vi en beskrivning av hur det ser ut i verkligheten som vi därefter tolkar med applicerbara modeller och teorier.

Figur 4 Deskriptiva/induktiva arbetssättet

Inspirerad av: Artsberg (2005) sid. 33

3.2 Forskningsmetod

Inom forskning skiljer man på kvantitativ och kvalitativ metod. Kvantitativ forskning brukar beskrivas som insamling av data i sifferform medan den kvalitativa forskningen vanligtvis har fokus på ord och verbala tolkningar (Bryman och Bell, 2003). Oftast beskrivs de båda metoderna som strikt oförenliga men det är inte fallet enligt alla forskare. De kan ses som två extrempunkterna på ett kontinuum, och merparten av den forskning som bedrivs inom samhälls- och beteendevetenskap befinner sig mellan dessa extremer (Patel och Davidsson, 1994). Detta stämmer in på vår studie eftersom den kan anses befinna sig mitt emellan de båda. Eftersom vi gör en empirisk undersökning och studerar den debatt som förs offentligt kan vi benämna denna del av vår studie som kvalitativ. Därefter låter vi resultatet från den offentliga debatten leda oss in på de områden som är de mest relevanta för att besvara vår forskningsfråga. I den andra studien genomför vi innehållsanalyser där vi kodar svaren i poäng vilka därefter ställs upp i diagramform vilket gör denna del av studien mer kvantitativ än kvalitativ. Vi anser att detta tillvägagångssätt är mest relevant för att kunna studera det fenomen som vi vill redogöra för i våra studier.

3.3 Grounded theory

Efter denna redogörelse för hur våra metodologiska val har gjorts kan vi härmed konstatera att vårt upplägg ligger i linje med den metodologiska ansats som benämns grounded theory. Denna metod för att analysera kvalitativ data utvecklades av Glaser och Strauss (1967). Det är en metod som på induktiv väg härleds från studier av det fenomen som representeras. Grundläggande uppfattning är att studien inte skall börja med en teori som sedan skall bevisas. Studien skall snarare börja med ett forskningsområde och genom att studera detta område skall relevanta ämnen framträda (Strauss och Corbin, 1990). Grundtanken i grounded theory är att forskarna skall vara ett oskrivet blad när de genomför den empiriska studien. Successivt skall information samlas in för att forskaren därefter skall kunna bilda sin egen uppfattning om vad som är intressant att studera (Glaser och Strauss, 1967). Vi har i vår undersökning utgått från empirin genom att göra en studie av den offentliga debatten. Utifrån denna studie har det successivt växt fram en bild av vad som är relevant att studera vidare inom området öppenheten i redovisningen.

Vanligtvis när man valt en induktiv ansats är de empiriska resultaten intressanta och upplysande men den teoretiska innebörden är inte av någon större betydelse. Vid användandet av grounded theory däremot, som enbart används vid en induktiv ansats, är det möjligt att formulera betydande teorier utifrån insamlade data (Bryman, 2001). Eftersom vi skall försöka dra teoretiska slutsatser utifrån de data vi samlat in, har vi valt att använda ansatsen grounded theory. För att organisera den data som samlats in och som bedömts vara av vikt för fenomenet, kodsas den in under olika etiketter. I grounded theory är det viktigt att det är empirin som styr kodningen och att etiketterna inte är förutbestämda (Bryman, 2001). Efter studien av den offentliga debatten organiserades informationen som samlats in i fyra olika kategorier och det är från dessa områden som frågorna valts ut för vår innehållsanalys. Dessa kategorier framträdde successivt under den tid vi studerade debatten.

En viktig grund vid användandet av grounded theory är att forskarna går in med en öppen ansats och låter empirin leda studierna åt det håll som förefaller sig mest relevant för dem (Bryman, 2001). I vårt fall har det speglat sig genom att vi har bytt fokus för vår uppsats under arbetets gång. När arbetet med uppsatsen startade hade vi en väsentlig fokus på en jämförelse av hur öppenheten förändrats i de båda ägargrupperna. Dock framkom det under fortskridandet av undersökningen att två studier blev nödvändiga för att kunna täcka av det fenomen som skulle undersökas. Iakttagelser som gjordes under arbetet med studien av debatten tydliggjorde att fokus på en jämförelse mellan ägargrupperna inte var det mest intressant, utan snarare på öppenheten vid redovisningen och vad som påverkat en eventuell förändring av praxis. Vi fann dock att det fortfarande var av intresse att göra innehållsanalys av årsredovisningar från bägge ägargrupperna trots att fokus inte längre låg på en jämförelse av dem (se vidare 3.4.1).

3.4 Undersökningens utformning

3.4.1 Val av företag

Vi har i vår studie valt att studera ”herrelösa” och ägarstarka företag över en tidsperiod från 2001 till 2005 (se vidare bilaga I). Vår undersökning har utgått från boken Ägarna och Maktens (Sundin och Sundqvist, 2001; Fristedt, Sundin och Sundqvist, 2003; Fristedt och Sundin, 2005) register över noterade företag. Eftersom vi har valt att göra en studie över en vald tidsperiod har det dock problematiserat vårt urval. Antalet företag noterade på antingen A-, B-, NGM-listan var 287 stycken år 2001 och 253 stycken år 2005. De grundläggande kriterier vi hade för företagen i urvalet var att de skall ha varit noterade på den svenska börsen på A-, O-, NGM-listan. Eftersom vi gör en jämförelseanalys över åren har vi exkluderat de företag som inte har varit noterade under samtliga år mellan 2001 och 2005.

I vår undersökning har vi valt att använda oss av ”herrelösa” och ägarstarka företag eftersom de exemplifierar två helt olika typer av ägande i svenska företag vilket ger en bredd på undersökningen. Vi har även valt att göra ett absolut urval där vi jämför tio stycken ”herrelösa” företag med tio stycken ägarstarka företag. Ett absolut urval innebär att vi inte gjort ett urval relativt hur många företag som finns totalt i de två grupperna, detta eftersom samma antal företag från båda grupperna ger ett mer jämförbart resultat. Om vi hade gjort ett större urval skulle sannolikheten ha ökat för att precisionen blivit högre men det är inte garanterat och därmed anser vi att tio företag ur varje urvalsgrupp är tillräckligt representativt för att tjäna vårt syfte (Bryman och Bell, 2003).

I Ägarna och Makten är ”herrelösa” företag definierat som ett företag där ingen aktieägare har mer än antingen tio procent av aktiekapitalet eller tio procent av rösträtten. I upplagan från 2005 fanns det 29 stycken ”herrelösa” företag respektive 31 stycken i 2003 års upplaga. I 2001 års upplaga fanns det ingen förteckning över de ”herrelösa” företagen men genom att ta de ”herrelösa” företagen som fanns med i förteckningen både 2003 och 2005 och undersöka dem fick vi fram ett lämpligt urval. För att få ett representativt urval, över de sex åren, krävdes det att vi utökade gränsen till tolv procent av vardera. Med denna utvidgning består urvalet av tio stycken ”herrelösa” företag.

I Sverige finns två typer av aktier; A-aktier och B-aktier. Skillnaden mellan dem är röstandelen, A-aktien har en högre röstandel än B-aktien (www.bolagsverket.se). För ett representativt urval för gruppen ägarstarka företag har vi valt att studera de som varit mest ägarstarka under den bestämda perioden. För att finna dessa är det enbart relevant att mäta de företag som har haft mest koncentrerat ägarskap sett ur ett perspektiv baserat på rösträtten, och inte ur ett

kapitalbaserat perspektiv. Genom att utreda koncentrationen av rösträtten under de senaste sex åren fann vi de tio mest ägarstarka företagen. Under perioden för vår studie har de tio största ägarna, i de företag vi valt ut, minst 90 procent av rösträtten.

3.4.2 Tidsseriestudie

Enligt Jacobsen (2002) används en tidsseriestudie när forskaren vill fastställa hur något utvecklats under en bestämd tidsperiod vilket vi ämnar göra i vår uppsats. Vi vill undersöka hur öppenheten har förändrats i redovisningen under en specifik tidsperiod med år 2001, 2003 och 2005 som mätpunkter. För det aktuella problemet och med bakgrund av debatten under 2000-talet var det av störst intresse att göra en tidsseriestudie. Vi hade eventuellt kunnat genomföra en kohortstudie, men detta valdes bort eftersom vi ansåg det vara av intresse att studera både gruppen ”herrelösa” och ägarstarka företag. Alternativet att göra en tvärsnittstudie valdes bort då detta inte hade varit lika intressant eftersom det endast hade visat situationen vid en bestämd tidpunkt (Jacobsen, 2002).

3.4.3 Empirisk studie av den offentliga debatten

Vår studie bygger på två empiriska studier varav den första grundar sig på en undersökning av den offentliga debatten kring redovisning av incitamentsprogram. Den syftar, som tidigare nämnt, till att fastställa vad som påverkat innehållet i årsredovisningarna samt leda fram till frågorna som utgjort frågeformuläret för innehållsanalysen. Undersökningen har gjorts för att studera vad som debatteras kring öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram vilket var nödvändigt för att kunna genomföra den andra studien. Det har även varit av intresse att studera vilka argument som används i debatten. De starka sidor som identifierats med en undersökning av den offentliga debatten har främst varit att en stor del material har funnits tillgängligt för observation vilket medfört nackdelen att det är svårt att kunna bearbeta all information. Nackdelen är även att det som skrivits till stor del varit färgat av olika personers åsikter vilket gör att det kan vara svårt att förhålla sig objektiv till materialet. Detta har främst avhjälpits genom att olika personer i gruppen har läst samma material för att kontrollera om tolkningen varit korrekt i så hög utsträckning som möjligt.

3.4.4 Innehållsanalys av årsredovisningar

Vi har valt att basera vår undersökning på innehållsanalyser av de utvalda företagens årsredovisningar för år 2001, 2003 och 2005. En innehållsanalys ”...är

en metod som går ut på en analys av dokument och texter där man på ett systematiskt och replikerbart sätt vill kvantifiera innehållet utifrån kategorier som utformats i förväg” (Bryman och Bell, 2003 sid. 213). Ett antal frågeställningar är av vikt vid genomförandet av en innehållsanalys vilka vi har haft i åtanke vid skrivandet av vår uppsats. Vårt val av media är årsredovisningar eftersom vi i vårt syfte vill studera öppenhet med bakgrund av hur mycket av incitamentsprogram som redovisas i dessa. Årsredovisningarna som valdes ut var de som de utvalda företagen presenterat för de specifika åren som studerades. En annan frågeställning som är viktig att ta ställning till är vilken tidsperiod som analysen ska omfatta och som tidigare nämnt var det här debatten som låg till grund för vårt val. (Bryman och Bell, 2003).

Innehållsanalysen som metod har flera starka sidor men även vissa svagheter som måste beaktas. De fördelar som främst kan appliceras på vår undersökning är att det är en ”öppen” forskningsmetod vilket innebär att eventuella uppföljningsstudier kan göras. Innehållsanalys lämpar sig även väl i detta fall eftersom vi gör en undersökning över en viss tidsperiod med syfte att fastställa ett eventuellt mönster. Negativa sidor som skulle kunna hänföras till vår undersökning är att vi utifrån våra resultat inte med säkerhet kommer att kunna besvara varför öppenheten har förändrats om det blir vårt resultat. Ytterligare att ha i åtanke är att innehållsanalysen endast kan bli så bra som årsredovisningarna är men eftersom detta är en del av syftet, att fastställa hur öppet företagen redovisat, anser vi att denna negativa aspekt till stor del elimineras (Bryman och Bell, 2003).

3.5 Datainsamling

3.5.1 Datainsamling till den empiriska studien av årsredovisningar

En viktig källa till sekundärdata har varit de årsredovisningar som studerats för de utvalda företagen. Årsredovisningar kan ses som sekundärdata eftersom det är information som redan är sammanställd av någon annan, dock är den data som är insamlad genom frågeformuläret primärdata. För att kunna genomföra innehållsanalys har det varit av avgörande betydelse att alla årsredovisningar för de aktuella företagen och åren har varit tillgängliga. I första hand har vi vänt oss till företagens hemsidor där de som funnits disponibla laddats ner för att därefter skrivas ut. De företag som inte har haft alla årsredovisningar tillgängliga har kontaktats via e-mail eller telefon varvid vi har fått skickat de som saknades per post.

3.5.2 Datainsamling till den empiriska studien av den offentliga debatten

Ytterligare en omfattande källa till våra sekundärdata har varit den information som sökts med syfte att utgöra underlag för den studie som gjorts av den offentliga debatten. Debatten i samhället rörande öppenheten av incitamentsprogram har studerats genom att söka bland tidningar och tidskrifter. Vår studie berör utvecklingen under 2000-talet och vi har därför valt att avgränsa oss till att söka artiklar inom denna ram. Sökande av artiklar har skett genom användning av de olika tidningars sökmotorer främst på deras hemsidor och kompletterande information har inhämtats genom Internet via sökverktyget Google. De artiklar som vi funnit av intresse har skrivits ut från hemsidor och papperskopior av tidningarna har inte letats upp. Det kan därmed finnas en risk att somliga artiklar tagits ur sitt sammanhang vilket kan ha påverkat tolkningen vi har gjort av dem.

För FARs tidning Balans har inte insamlingen kunnat ske på ovan nämnda sätt eftersom denna typ av sökmotor inte finns tillgänglig. Artiklarna finns inte heller att tillgå i fulltext via Balans hemsida. Istället har den samling av Balans publicerade nummer som finns tillgänglig på Ekonomihögskolans Bibliotek i Lund använts. En risk finns att det kan uppstå en osäkerhet om alla väsentliga artiklar i ämnet är funna eftersom arbete har inneburit snabbgenomläsningar av materialet. Alla artiklar som omfattades av insamlingen har inte använts efter en noggrannare genomarbetning utan endast de som ansetts vara relevanta för syftet.

3.5.3 Datainsamling till inledning, metod och litteraturgenomgång

Andra sekundärdata som legat till grund för vår inledning, metod och litteraturgenomgång är litteratur, vetenskapliga artiklar, debattartiklar samt andra avhandlingar och rapporter. Litteratur har främst sökts genom databaserna Lovisa och Libris. Internationella och nationella vetenskapliga artiklar har sökts i databasen Elin@Lund och sökord som har använts är främst accounting, accounting theory, incentive program och disclosure. Andra artiklar har sökts i internationell, nationell dagspress, ekonomiska tidskrifter samt via Internet för att möjliggöra en redogörelse av bakgrunden till problemet.

3.5.4 Datainsamling utifrån den offentliga debatten och innehållsanalyser

Utifrån de sekundärdata som samlats in genom studier av den offentliga debatten har frågor härletts vilket kan anses vara primärdata. Detta eftersom det är data som samlats in enbart för studiens specifika syfte. Utifrån vår empiriska undersökning av den offentliga debatten har frågor härletts till vårt frågeformulär (se vidare bilaga II). Formuläret har i sin tur därefter utgjort underlag till den andra empiriska studien som gjorts av årsredovisningarna. Frågorna ställdes mot årsredovisningarna för de aktuella åren, separat för varje företag i de två grupperna, och kunde besvaras med ja eller nej. Om det efterfrågade fanns med i årsredovisningen motsvarade detta ett ja och motsatsen ett nej. Därefter kodades formuläret genom att ett ja motsvarade en poäng och ett nej noll poäng. Frågorna redovisas separat och för varje fråga kunde då varje företagsgrupp erhålla en maximal poängsumma om tio per år eftersom tio företag studerades ur varje ägargrupp.

3.6 Källkritik

Det är av stor vikt att vi förhåller oss kritiskt till de källor och data som samlas in och analyseras under arbetets gång. När vi genomför vår studie måste vi försäkra oss att vi har hög validitet vilket innebär att vi undersöker det som avses. Det är även av stor vikt att undersökningen har god reliabilitet vilket innebär att den genomförs på ett tillförlitligt sätt (Patel och Davidson, 1994).

3.6.1 Validitet

När det gäller undersökningens validitet, som även kan benämnas tillförlitlighet, kan detta delas in i intern och extern giltighet. Två åtgärder är av betydelse för att pröva den interna giltigheten, dels att testa undersökningen och slutsatser gentemot andra, dels att själv granska resultatet kritiskt (Jacobsen, 2002). I vårt fall kommer detta främst att fastställas genom att vi själva granskar resultaten kritiskt och hela tiden ifrågasätter den information vi samlar in. Eftersom tidigare undersökningar inte har gjorts inom det valda området blir det svårt att testa våra resultat gentemot andra studier. Vi har inte heller möjligheter att konfrontera uppgiftslämnarna med våra resultat vilket hade kunnat förstärka validiteten. Det som talar för att den interna validiteten i undersökningen förstärks är att informationen vi erhåller från årsredovisningarna finns svart på vitt och inte i någon högre utsträckning färgas av våra egna åsikter. Innan innehållsanalysen

påbörjades hade vi även ställt upp tydliga ramar för vilka kriterier som skulle uppfyllas på varje fråga för att företaget skulle erhålla poäng (se vidare bilaga III).

Vid en kvantitativ studie är det även av betydelse för den interna validiteten att frågorna ger svar på de fenomen som vi avser att undersöka (Jacobsen, 2002). För att förstärka den interna validiteten har vi valt ut fler frågor än vad som egentligen använts för att därefter välja ut de som bäst ansågs besvara forskningsfrågan. För intern validitet är det även viktigt att förhålla sig kritiskt till de källor och den information som erhålls från dessa. Vid studier av de valda årsredovisningarna är det viktigt att ha i åtanke att företaget själva har producerat informationen i sitt eget intresse och därför studera dem kritiskt. Dock är syftet att fastställa vad som verkligen redovisas vilket besvaras med ja och nej frågor varför detta inte bör skapa problem för den interna validiteten. Kritik kan även riktas mot validiteten hos sekundärkällorna som använts och i vilken utsträckning dessa ger riktig information. De sekundärdata som använts till kapitlet som berör debatten är i hög utsträckning färgad av olika personers åsikter och till stor del återberättande över vad andra personer har sagt. Detta har vi haft i åtanke och vi har förhållit oss kritiska till dessa vid användandet. Vi har även förhållit oss kritiska till alla källor hämtade från dagspress och framförallt från Internet. Vi har därför endast använt artiklar samt information publicerad på erkända organisationer och tidskrifters hemsida (Jacobsen, 2002).

Extern validitet omfattar i vilken utsträckning resultaten kan generaliseras. I vår undersökning har vi gjort nedslag på tre av sex år vilket kan ifrågasätta den externa validiteten. Då det endast är ett tidsperspektiv på ett år mellan varje valt år anser vi inte att detta är ett problem för validiteten. Vi har även gjort ett urval av företag som kan anses vara ett stickprov eftersom alla företag inte var möjliga att undersöka. Vi är därmed medvetna om att urvalet inte, med säkerhet, ger ett tillräckligt representativt urval för att kunna generalisera utan förbehåll (Jacobsen, 2002).

3.6.2 Reliabilitet

Reliabiliteten i undersökningen kan sägas svara mot hur tillförlitliga resultaten är. Undersökningsmetoden kan påverka resultaten och det som undersöks kan ofta påverkas av undersökaren (Jacobsen, 2002). Reliabiliteten i vår undersökning kan främst hänföras till frågeformulärets utformning. Då detta endast ska ställas gentemot årsredovisningar och inte mot en person bör det ge en relativt god reliabilitet. Frågorna kan endast besvaras med ja och nej samt kodalas direkt mot en siffra vilket styrker reliabiliteten. Eftersom kodningen av resultaten kommer att ske genom inmatning i en dator samt att granskningen av årsredovisningar har delats upp på två personer finns det viss risk att reliabiliteten sjunker. Detta kommer dock att avhjälpas genom att siffrorna dubbelkollas och granskas kritiskt

för kontroll av rimlighet. Ytterligare som eliminerar en sjunkande reliabilitet till viss del är att frågorna i möjligaste mån inte varit öppna för egen tolkning.

3.7 Alternativa metodval

För att belysa det valda problemet tydliggjordes under arbetets gång att två studier var mest lämpligt, en av den offentliga debatten och en av årsredovisningar. För att täcka upp det valda problemet var bägge undersökningarna av vikt då en inte hade varit tillräcklig. Undersökningen hade även kunnat genomföras genom att vi kompletterat med intervjuer eller enkätundersökning. Dock ansåg vi att detta hade varit av större intresse om undersökningen hade haft ett framtidsperspektiv istället för ett historiskt perspektiv. Om vi förlitat oss endast till intervjuer hade ett mycket stort antal intervjuer behövt genomföras och det hade troligtvis varit svårt att få tag på alla de personer som varit berörda under de aktuella åren. En enkätundersökning hade kunnat vara ett komplement men troligtvis inte heller gett oss tillfredsställande information för att kunna belysa hela problemet. Eftersom vår forskningsfråga ämnar studera ett fenomen hade dessa två komplement troligtvis inte kunnat ge lika uttömmande svar som den nu valda metoden.

3.8 Sammanfattning metod

Vi har i detta kapitel beskrivit de metodologiska val som vi har gjort för att på bästa sätt tjäna syftet. Eftersom vi undersöker ett fenomen och något som inte är strikt definierbart, har vi behövt vara öppna för ny information samt nya tillvägagångssätt. För att besvara vår forskningsfråga, valde vi därför att använda en induktiv ansats. Idealet vid användandet av denna ansats är att forskarna inte har någon förkunskap men eftersom vi har en del kunskap inom redovisning kan vi inte påstå oss vara strikt induktiva. Den forskningsmetod vi valt ligger mellan de två extremerna kvantitativ och kvalitativ då vi gör först en studie som till största del är kvalitativ vilken ligger till grund för den andra studien som kan benämnas mer kvantitativ. Vi ansåg detta vara den bästa metoden för att kunna besvara vår forskningsfråga.

Våra val har lett oss till att ligga i linje med den metodologiska ansatsen grounded theory. Grundtanken i ansatsen är att forskaren inte ska starta sin uppsats med en teori som därefter skall bevisas, utan snarare att denne tar steget ut i empirin förutfattningslöst. Detta för att studera problemområdet och låta empirin bestämma vad som behöver utforskas. Vår studie började med en kartläggning av den offentliga debatten, vilken gav oss kunskap om vad som är intressant att studera inom vårt problemområde. Vi har använt oss av innehållsanalyser som vi genomfört på utvalda årsredovisningar. För att kunna studera

förändringsprocessen har vi studerat vårt urval över en period, med nedslagspunkterna 2001, 2003 och 2005. Genom att kontinuerligt granska våra källor försöker vi säkerställa den validitet och reliabilitet som vi vill uppnå. Alternativa metodval för vår studie hade kunnat vara komplement av intervjuer eller enkäter, men vi ansåg att den valda metoden möjliggjorde besvarandet av vår forskningsfråga i störst utsträckning.

4 Den offentliga debatten

I problemdiskussionens inledning berör vi hur skandalerna i näringslivet har skapat en debatt i samhället om öppenheten inom redovisning och förtroendet för näringslivet. Genom detta kapitel försöker vi ge en bild av vad intressenter i samhället anser vara en öppen redovisning, vilka krav som finns samt hur redovisning av incitamentsprogram fungerar eller borde fungera. Detta leder in på de frågor som används i vår innehållsanalys av årsredovisningar och utgör därmed bakgrunden till utformningen av vårt frågeformulär.

4.1 Kapitlets disposition

Vid studien av debatten har ett antal återkommande områden kunnat urskiljas. Dessa är kopplingen mellan ledande befattningshavares prestation och ersättningar, kongruensen mellan aktieägares och ledande befattningshavares mål, information angående innebörden och ledningen samt ansvarsfördelningen. Vi redogör för de data vi funnit i debatten och ger därefter en förklaring till hur vi i vår studie tolkar och använder data. I bilaga IV finns en redogörelse för artiklarna i debatten och hur dessa återspeglar de olika identifierade områdena. Det är nämnda debatt vi i följande avsnitt syftar till att belysa och hänvisas det i texten till debatten är det denna som avses, om inget annat framhålls.

4.2 Koppling prestation och incitamentsprogram

En faktor som belyses av flera debattörer är att ledande befattningshavares prestation bör kopplas till deras ersättningar. Det finns uppenbara brister i hur denna koppling framkommer i informationen från företag och bitande kritik kommer från flera håll i debatten (Odell 2006; Lundell 2004; Gyllenhammar 2003).

Odell (2006) drar paralleller till Tyskland där han anser att lön sätts efter prestation. Detta eftersom det i den tyska aktiebolagslagen finns regleringar kring

att ersättningar skall stå i proportion till det arbete som lagts ner i företaget. Odell (2006) saknar detta i svensk lagstiftning, även om han identifierar inslag som påverkar öppenheten positivt. I samband med incitamentsprogram kommer indirekt även hög- eller lågkonjunktur i Sverige påverka ledningens ersättningar vilket är något som inte speglar det arbete som läggs ner i företaget av ledningen (Odell, 2006).

En oegentlighet när det gäller företagsledningars ersättning och koppling till prestation är att det ofta ställs krav på detta för de ”vanliga” anställda men dessa krav blir inte lika uppenbara för ledande befattningshavare (Odell, 2006). Odell (2006) samt Bengtsson, Ohlsson, Södergren, Johansson, Ekbåge, Krantz och Dahlström (2003) anser att det inte verkar vara samma regler som gäller för all personal anställd i företaget, vilket kan anses leda till en allt djupare förtroendekris. Odell (2006) menar att vanliga lönetagare förväntas göra ett bra arbete för sin lön men förväntningar finns inte i samma utsträckning att företagsledningen skall vara nöjda med sin lön (Odell, 2006). Även Gyllenhammar (2003) ifrågasätter ersättningspolicyn till ledande befattningshavare och menar att inga försök till förbättringar av öppenheten kommer att göras förrän de blir tagna på bar gärning och den ”pinsamma sanningen avslöjas”. Det är därmed först när regler bryts, och detta avslöjas, som öppenheten från företagen kommer att öka och hårdare regler införs (Gyllenhammar, Dagens Nyheter, 2003-12-30).

T:son- Söderström (2002) anser att en framgångsrik karriär, som företagsledare, skall kunna leda till en personlig förmögenhet men denna skall vara grundad på egna prestationer. Detta kan mätas med att företagsledaren positivt bidragit till ägarnas långsiktiga kapitaltillväxt. Problemet är att utvecklingen har gått mot att det finns styrelser med ledamöter som är verkställande direktörer istället för ägarrepresentanter. Detta har således öppnat upp för att kapitalavkastningen hos företagen hamnat hos dessa istället för ägarna (T:son- Söderström, 2002).

Ett exempel från näringslivet, när ägare stoppade ett bonusprogram på grund av avsaknad av koppling till prestation, är i samband med att Atlas Copcos styrelse 2004 lade fram ett sådant förslag. Ägarrepresentanterna för Länsförsäkringar, Claes Ahrel och Första AP-fonden, Ossian Ekdahl anmärkte mot att det inte framkom någon tydlig koppling mellan företagsledningens tilldelning och prestation. Förslaget drogs därefter tillbaka av styrelsen (Lundell, 2004).

Den ifrågasatta kopplingen mellan prestation och ersättning är dessutom en bakgrund till den argumentation som förts av IASB vilket lett till att aktierelaterade ersättningar enligt IFRS 2 skall redovisas som en kostnad i resultaträkningen. Denna typ av kompensation bör i och med detta kunna likställas med annan ersättning som exempelvis lön vilket har en tydlig koppling till utfört arbete (Bergström, Dahlman och Nilsson, 2004 och Internationell Redovisningsstandard i Sverige, 2005). Jansson (2002) delar berörda uppfattningen och anser att kompensation genom optioner är en typ av

löneersättning. Därmed bör denna tydliggöras i företagets årsredovisningar genom kostnadsföring som personalkostnader samt att not uppger hur värderingen har skett (Jansson, 2002).

Debatten påvisar enligt oss en avsaknad av information angående hur den faktiska ersättningen hör ihop med prestationen för ledande befattningshavare. Denna koppling blir en faktor som kan hjälpa oss förstå hur öppet företagen redovisar. Ur debatten har vi inom detta område därmed härlett följande fråga:

- Ges information om en koppling mellan incitamentsprogram samt företagsledningens prestation?

4.3 Kongruensen mellan aktieägares och ledande befattningshavares mål

Ur debatten kan vi härleda faktorer som berör hur kongruensen är mellan aktieägarnas och ledande befattningshavarnas mål. I samband med att mål diskuteras blir även perspektivet hur ersättningarna utformas, mer långsiktiga eller kortsiktiga, viktigt.

Öppenhet och ett långsiktigt ansvarstagande betonas av Bengtsson et al. (2003). Detta kan uppnås genom en kombination av att ägare är aktiva samt att företagsledningen planerar med längre sikt än till kommande kvartalsrapport. För att nå detta är det således av vikt att ersättningar till företagsledningen är i linje med företagets långsiktiga mål och strategi. Incitamentsprogram bör därmed uppmuntra till beslut som bygger på de långsiktiga målen och strategin (Bengtsson et al., 2003). Wallenberg, SEBs ordförande 2004, menar att aktieägare och anställda skall ha gemensamma mål och anser att personaloptioner är en lösning med ett långsiktigt perspektiv (Huldschiner, 2004).

Odell (2006) är inte helt överens med Wallenberg utan finner att incitamentsprogram kan skada företaget eftersom det kan inbjuda företagsledningen till att skapa kortsiktiga vinster på bekostnad av den långsiktiga utvecklingen. Utan belägg att höga ersättningar gör att verkställande direktörer arbetar bättre uppmuntrar därmed Odell (2006) att dessa gärna får köpa aktier i företaget, men med eget kapital.

I en studie som presenteras i Balans av Hansson och Markkula (2002) påvisas vikten av att aktieägare och personal i företagen har samma mål i verksamheten. Det kan, från studien, konstateras att flera företag inte själva kan svara på vare sig syftet med sina incitamentsprogram eller innebörden av dessa. Företagen anser framförallt att "det är ju något man måste erbjuda" (Hansson och Markkula, 2002 sid. 26). Ledande befattningshavare upplever inte heller att programmen är

grundade på incitament att prestera, utan snarare ses som en belöning. Detta påvisar komplexiteten med incitamentsprogram och det finns en stor betydelse i att göra fullständig information tillgänglig för utomstående. Det kommer även att göra det lättare att bilda en uppfattning om syftet med programmen (Hansson och Markkula, 2002).

Från debatten konstateras att olika incitamentsprogram i företagen inte är enkla att förstå. Saknar aktieägare information om hur dessa tillämpas och vilken effekt de har innebär det att ägarna inte heller får en korrekt bild över huruvida incitamentsprogram är bra instrument att använda för att motivera företagsledningen. Studien av debatten inom detta område leder därför till frågor för innehållsanalysen rörande hur öppet företagen ger information om syftet samt hur dessa sammanfaller med långsiktiga mål och strategier för företagen. Följande frågor kan därför härledas:

- Ges information om syftet med incitamentsprogram?
- Framkommer koppling mellan incitamentsprogram och företagets långsiktiga mål samt strategi?

4.4 Information på detaljnivå

I debatten kring hur öppet företagen bör redovisa kring incitamentsprogram finner vi att flera intressenter ger ut riktlinjer och policys angående ämnet. Olika samband finns mellan dem vilket kommer påvisas i följande stycke.

I debatten anses personalen vara en viktig resurs i företaget. Åsikten är att aktieägarna inte får glömma detta och att även denna resurs skall bidra till en ökad avkastning (Hansson och Markkula, 2002; Jansson, 2002). Hansson och Markkula (2002) menar därför att aktieägarna bör ställa krav på att det informeras om kostnader vid införandet av incitamentsprogram, att utförliga förslag skall presenteras på bolagsstämmor samt att de positiva effekterna skall motiveras (Hansson och Markkula, 2002). Bengtsson et al. (2003) håller med om att de ekonomiska effekterna av ersättningarna bör framgå. De framhåller vidare att företagen bör redovisa öppet, på individnivå, storleken och de olika komponenterna som ingår i programmen för de olika typerna av ersättningarna som finns (Bengtsson et al., 2003).

Winter-rapporten (Skog, 2003), T:son- Söderström (2002) och rekommendationer från NBK (Boman, 2002) anser alla att det är av vikt att olika policys, riktlinjer och principer upprättas bland företagen vilka skall vara tydliga. Öppenhet hos företagen rekommenderas även att utvecklas ner på individnivå. För T:son-Söderström (2002) står det klart att det finns en oro beträffande normbildningen, och hur denna utveckling har sett ut för ersättningar till ledande befattningshavare. Hans oro grundar sig i att det skett en uppluckring av olika regler, avseende

exempelvis avgångsvederlag, sedan bankkrisen på 1990-talet. Förbättringar bland företagen måste ske genom tilltagande krav på enkelhet samt öppenhet vid redovisningen av bonusprogram och optionsprogram (T:son- Söderström, 2002).

I Balans, nr 12 (2005), återges ett seminarium från Fin Forum 2005. Här ges några bra tips för redovisning av ersättningar från Nils Liliedahl som är specialist på övervakning vid Stockholmsbörsen. Vederbörandes åsikt är att informationen skall, förutom att redogöra för styrelsemöten som hållits, dessutom spegla styrelseledamöternas oberoende och deras spetskompetens (Balans, nr. 12, 2005). Gyllenhammar (2003) diskuterar även betydelsen av styrelseledamöternas oberoende samt vikten av att detta framkommer i redovisningen. Gyllenhammar refererar till Storbritanniens regelverk som bland annat föreskriver att en verkställande direktör inte skall kunna vara ordförande i sitt eget bolag. Gyllenhammar uppmuntrar till frivilliga initiativ från företagets sida för denna typ av redovisning men anser att tvingande regler är ett måste. Enligt Boman (2002) tar även Winter-rapporten upp vilken specifik information som bör framgå av redovisningen. Rapporten framhåller att ersättningar "utöver det normala", som tillhör fast eller rörlig del, skall framgå. Det bör även framgå att det är en förmån och information angående förvärvspris samt beräknat marknadsvärde skall presenteras (Boman, 2002).

Debatten ger oss i och med detta konkreta exempel på vad som bör och skall redovisas av företagen. Dessa är till viss del rekommendationer och till viss del lagstadgade. En tillförlitlig och öppen årsredovisning förväntas därmed leva upp till flera av de informationskrav som diskuterats. Genom kraven som ställs i debatten har vi härlett följande frågor:

- Beskriver företaget sin policy för incitamentsprogram?
- Redovisas hur incitamentsprogram påverkar resultatet?
- Lämnar företaget information om de positiva effekter som incitamentsprogram tillför aktieägarna?
- Redovisas storleken på incitamentsprogram?
- Redovisas incitamentsprogram på individnivå?
- Kommenteras incitamentsprogram i "VD har ordet"?

Information på detaljnivå inom debatten har även varit en grund för hur frågorna som härletts till frågeformuläret bedömts generellt. Från debatten finns ett starkt krav på tydlighet och enkelhet på öppenheten. Som följd av detta har ingen information som redovisats på ett obestämt sätt, där det exempelvis funnits behov av antaganden från vår sida, blivit bedömda på ett poänggivande sätt. En utförligare beskrivning av detta finns i bilaga III, där en redogörelse för bedömningen av frågeformuläret sker.

4.5 Ansvarsfördelningen

Debatten berör även vem som egentligen bär ansvaret för det sviktande förtroende i näringslivet, bristen på öppenhet och vem som skall kunna bestämma hur ersättningarna bestäms samt redovisas.

Flera delar uppfattningen att beslut angående ersättningar till ledande befattningshavare skall fastställas av bolagsstämman (Skog, 2003; Bengtsson et al., 2003 och www.aktiespararna.se 2). Under 2006 har regeringen även lagt fram ett lagförslag där detta föreslås (Palmkvist, 2006). Bengtsson et al. (2003) tycker att ägarna bör ta en mer aktiv roll, rent ansvarsmässigt. Det kan förväntas att ägarna tar ansvar för att ledningarnas ersättningar är rimliga samt välmotiverade och det kan vara befogat med beslut av bolagsstämman, lägsta krav är beslut angående optioner. Fattas inte besluten här skall ersättningar till företagsledningen beslutats av hela styrelsen och får inte delegeras (Bengtsson et al., 2003).

Skandia-rättegångens utfall kan få stor betydelse i Sverige angående ansvarsfördelningen. En fällande dom skulle betyda att det finns ett praxisbundet krav på toppchefer att förankra beslut om bonusprogram i styrelsen. Ett frikännande skulle istället betyda att mer ansvar läggs på styrelserna att hålla sig informerade om vad som sker, vilket skulle vara nästintill omöjligt därför att det i ett stort företag finns ett betydande flöde av information (Palmkvist, 2006). Claes Norgren, före detta chef för Finansinspektionen, framför åsikten att förtroendet efter redovisningsskandalerna framförallt skall återskapas genom att styrelserna tar stort ansvar i att vara noggranna (Wennberg, 2002a). Mer specifikt, angående styrelseordförandens roll, anses att denne har ansvar för att arbetet i styrelsen skall präglas av öppenhet, delaktighet och välförankrade beslut (Bengtsson et al., 2003).

Ansvarsfördelningen fastslås av debatten vara en viktig fråga och det blir med bakgrund av detta intressant att se hur öppet företagen redogör för var beslut tas. Genom detta framkommer även om aktieägarna har någon möjlighet att vara med och påverka den ersättning som utgår. Studien av debatten gör kopplingen till ansvar och det sviktande förtroendet påtagligt vilket gör att det kan anses ännu viktigare för företagen att redovisa öppet och tydliggöra vart ansvaret finns. Diskussionen ovan kan därmed belysa detta område genom följande frågor:

- Ges information om vilka som fattar beslut om incitamentsprogram?
- Redovisas om det skett någon genomgång av incitamentsprogram på bolagsstämman?

4.6 Sammanfattning den offentliga debatten

I detta kapitel har vi redovisat de data som framkommit genom vår undersökning av den offentliga debatten. I litteraturgenomgången belyste vi problemet med att det inte existerar en enhetlig redovisningsteori som hanterar relationen mellan teori och empiri inom vårt problemområde. Vi har med denna undersökning förankrat vår studie i verkligheten och det är denna som ligger till grund för våra fortsatta studier.

Olika typer av incitamentsprogram och öppenheten i redovisning av dessa har under den aktuella perioden varit ett frekvent debatterat ämne. Vi har i vår undersökning av den offentliga debatten identifierat fyra olika kategorier som är aktuella vid en undersökning av företagens öppenhet. Dessa fyra kategorier är: koppling mellan prestation och incitamentsprogram, kongruensen mellan aktieägares och ledande befattningshavares mål, information på detaljnivå och ansvarsfördelningen.

5 Resultatredovisning

I följande kapitel presenteras de resultat som framkommit vid innehållsanalyser av årsredovisningarna. Kapitlet syftar till att redogöra för de frågor som härleddes i föregående kapitel om den offentliga debatten. Vidare ämnar vi även analysera resultaten i förhållande till teorier från vår litteraturgenomgång samt den offentliga debatten.

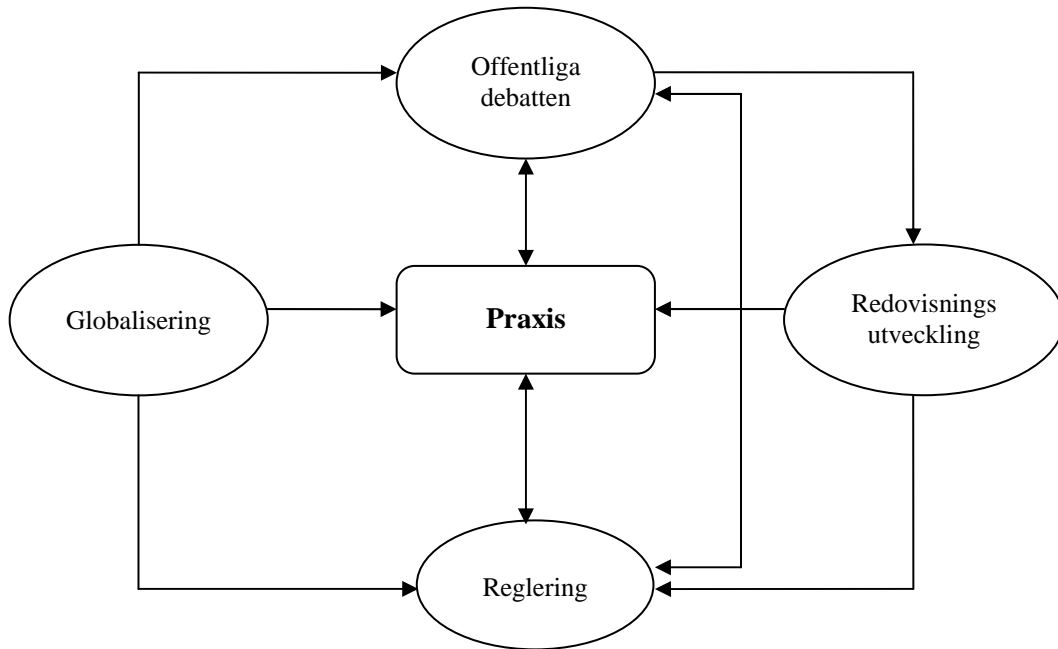
5.1 Kapitlets disposition

I vår studie har vi genomfört totalt sextio innehållsanalyser av utvalda företags årsredovisningar. Tjugo olika företags årsredovisningar med finansiell information från 2001, 2003 och 2005 har granskats, samt ställts mot sju frågor härledda från den offentliga debatten. Resultaten av varje fråga presenteras separat i diagramform med efterföljande förklaring och kommentar för det som visas. Två olika företagsgrupper har granskats, tio "herrelösa" och tio ägarstarka företag finns representerade, och de presenteras enskilt genom separata stolpar i varje diagram. För varje fråga följer därefter en analys med återkoppling till de presenterade teorierna i litteraturgenomgången samt den offentliga debatten. På grund av frågornas varierande fokus har ingen enhetlig struktur kunnat följas för varje fråga men i princip är dispositionen liknande i så hög utsträckning som möjligt. Analysen av varje fråga tar sin utgångspunkt i den offentliga debatten vilket följs av återkoppling till teorier kring reglering, dessa integreras dock på flertalet frågor eftersom de har en koppling till varandra. Vidare analyseras frågan utifrån redovisningens utveckling men även här integreras den offentliga debatten frekvent. Globaliseringen diskuteras i analysen för de frågor där det kan anses relevant. Avslutningsvis ges en sammanfattning av kapitlet.

5.2 Analysmodell

Utifrån den litteraturgenomgång vi presenterat tidigare samt den första empiriska studien av den offentliga debatten kan vi härleda flera faktorer som påverkar

praxis i årsredovisningar. Vid analysen av våra resultat från den andra empiriska studien har vi därför använt oss av en egen utarbetad modell med vilken vi illustrerar vad som påverkar praxis samt hur de olika faktorerna är relaterade till varandra.

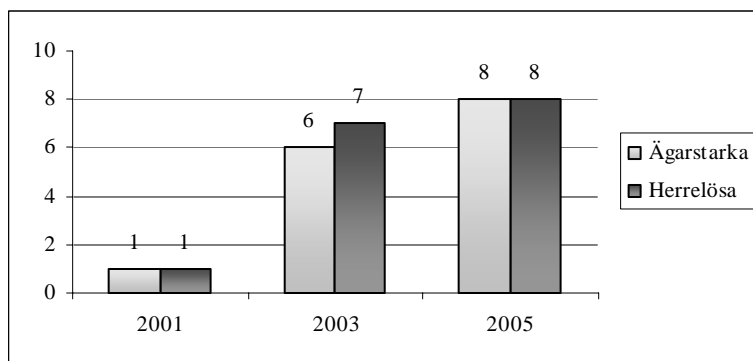
Figur 5 Analysmodell

Globalisering påverkar praxis genom att vi lever i en allt mer internationaliserad värld där företagen omöjligt kan verka utan hänsyn till omvärlden. Globalisering påverkar även utveckling och framväxten av redovisningsregleringen i ett land, främst genom internationella föreningar såsom IASB. Den offentliga debatten kan inte heller ignorera vad som sker internationellt eftersom företagens påverkan av harmoniseringen är av intresse för alla i samhället. Reglering och praxis påverkar även varandra. Detta i och med att när en reglering inträder i ett samhälle kommer denna troligtvis att efterföljas men i andra fall kan det även vara praxis som föregår reglering som då sätts därefter. Praxis påverkar i sin tur även vad som debatteras offentligt och vad som är av intresse att diskutera. Den offentliga debatten har effekt på praxis genom att debatten ställer krav på företagen vad som bör redovisas. Vidare utvecklas redovisningen hela tiden och i denna process har den offentliga debatten en roll som inte kan negligeras eftersom den hela tiden ställer krav, vilket driver utvecklingen i en viss riktning. Redovisningens utveckling influerar i sin tur både reglering och praxis. Detta eftersom praxis växer fram genom föregångare som är en del av utvecklingen och regleringen. Hur redovisningen utvecklas samt hur detta påverkar reglering har även en nära koppling. Detta eftersom när det sker en utvecklingsprocess i redovisningen kommer förmodligen regleringen i sin tur på sikt förändras i denna riktning. Sambandet mellan den offentliga debatten och regleringen kan påvisas genom att

debatten i vissa frågor driver fram en ökad reglering samt att normbildare även deltar i den offentliga debatten.

5.3 Prestation och ersättning

Diagram 1 Antalet företag som redovisar en koppling mellan incitamentsprogram och företagsledningens prestation.

I diagram 1 visar resultatet på en ökad öppenhet vid information om koppling mellan incitamentsprogram och prestation. Utvecklingen har gått från att ett av tio företag, i båda grupperna, redovisade kopplingen 2001 till att åtta av tio företag, i båda kategorierna, redovisade kopplingen 2005. Förbättring har således skett för båda typer av företag och företagen kan anses ha blivit öppnare oavsett ägarstruktur. Informationen fanns i den not som kommenterade olika ersättningar till anställda. Den information som gavs om kopplingen visade på att incitamentsprogram för ledande befattningshavare, till övervägande del var kopplat till företagets resultat. Detta innebär att när företaget går med vinst aktiveras en ersättning.

Debatten som har förts avseende kopplingen mellan incitamentsprogram och prestation har poängterat att det finns brister i den mängd information som företagen redovisar om detta. Då debatten har ställt tydliga krav på att kopplingen ska redovisas kan det konstateras att den troligtvis haft en påverkan på företagets praxis. En debattör drar exempelvis paralleller till Tyskland där lagar för det diskuterade området finns och säger sig gärna se detsamma i Sverige. Resultatet från 2005 påvisar att kopplingen mellan prestation och ersättning redovisas, företagen lever dock inte alltid upp till att kopplingen skall finnas mellan utfört arbete och incitamentsprogram. Ett exempel på detta är följande:

”Den rörliga ersättningen för VD avseende verksamhetsåret 2006 grundas till 50 procent på koncernens ekonomiska resultat, till 40 procent på avkastningen på operativt kapital samt till 10 procent på mätningen av hur nöjda JM:s kunder är (Nöjd Kund Index, NKI).”

Källa: Årsredovisning för JM AB, 2005 sid. 63

JM AB redovisar, som citatet visar på, kopplingen mellan prestationen och den rörliga ersättningen och den framställs även på ett detaljrikt sätt. Det som kan ifrågasättas är dock om verkställande direktörens nedlagda arbete under året mäts genom denna utformning av rörlig ersättning.

Som läget såg ut 2001 är det sannolikt att marknaden har utfört kontroll genom att de som får bonus i företagen, indirekt företagen själva, verkar för egen vinning. Detta eftersom de vid den tidpunkten inte redovisar om det finns någon koppling mellan prestation och bonus. Debatten kan i detta läge sägas ha försökt förskjuta makten från marknaden till staten genom att ställa krav på att staten ska ta över normgivningen. Detta har dock inte lyckats fullt ut eftersom någon reglering inte gjorts från statens sida, vilket indikerar att samhället kan vara medverkande till ökningen och utfört kontroll genom spontan solidaritet. Samhällets kontroll kan ha medverkat till normer att redovisa mer öppet då grupper, såsom representanter för ägarna, exempelvis har stoppat bonusprogram om kopplingen inte framkommit tydligt. Praxis kan här sägas ha växt fram som en skärningspunkt mellan de tre principerna.

Eftersom en betydande ökning av öppenheten har skett mellan 2001 och 2003 skulle det även kunna vara så att ökningen skett med bakgrund av någonting som skett i samhället mellan dessa år, vilket har påverkat utvecklingen mot existerande praxis. Vi har även, utifrån Puxty et al. (1987), anledning att tro att de existerande värderingar som finns i det svenska samhället har påverkat mot en öppnare redovisning i denna fråga.

Drivkraften bakom kraven på en mer öppen redovisning kan, precis som efter Kreugerkraschen, kopplas till ägarnas oro för eventuella bedrägerier med alltför höga ersättningar utan motsvarande prestation. 2003 uttalar debattörer en åsikt i frågan att ett regelbrott, det vill säga exempelvis ett uppdagat bedrägeri, måste inträffa innan öppenheten kommer förbättras.

”Det är när man blir tagen på bar gärning, som den pinsamma sanningen avslöjas och man förs till rätta. Förr skedde det mesta inom näringslivet i det fördolda. I dag tvingas företagen i allt fler länder att öppet redovisa sina förehavanden”

Källa: Gyllenhammar, Dagens Nyheter 2003-12-30

Vi kan se att förbättringar av öppenheten skett i årsredovisningarna så det är möjligt att ett tydligt regelbrott i frågan måste uppdagas innan hårdare regler införs. Resultatet kan även kopplas till situationen under efterkrigstiden eftersom samhället här ställer krav på ökad öppenhet för att kunna föra en debatt om prestationen motiverar den bonus som betalas ut. Utan denna information blir det omöjligt för samhället att debattera om ersättningar kan rättfärdigas av prestation.

5.4 Företagens policy eller principer för incitamentsprogram

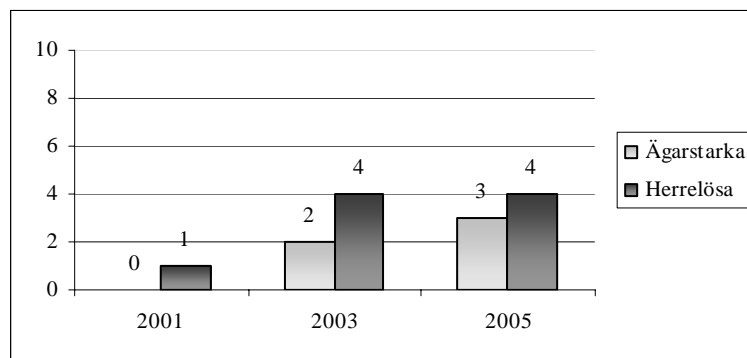

Diagram 2 Antalet företag som beskriver sin policy eller principer för incitamentsprogram

I diagram 2 framgår att företagen har gått mot en öppnare redovisning när det gäller beskrivningar av företagets policy eller principer för incitamentsprogram. Från att, i årsredovisningar för 2001, vara ett företag som redovisade sin policy eller principer, till att 2003 vara sex företag och 2005 vara sju företag. Resultatet visar att fler av de "herrelösa" företagen är öppnare, dock är det en marginell skillnad. Policy eller principer beskrevs framförallt i notsystemet där övrig information om ersättningar till anställda redovisades.

I denna fråga kan resultatet kopplas tillbaka till den offentliga debatten eftersom det på flera håll har ställts ökande krav på redovisning av policy och principer för incitamentsprogram.

"Bolaget skall som bakgrund till den mer detaljerade informationen ge en beskrivning av *principerna för ersättningen* till ledande befattningshavare. Beskrivningen kan exempelvis beröra principerna för fast och rörlig ersättning samt fördelningen däremellan."

Källa: Boman, 2002 sid. 30

Bland företagen har debatten troligtvis haft en betydande påverkan på företagets praxis. Detta eftersom endast ett företag 2001 redovisar sin policy eller principer. När det i den offentliga debatten ställs krav på att denna information ska redovisas kan det ses som att Sverige som modern ekonomi, i detta fall blivit mer beroende av existerande värderingar, såsom att information om företagets policy ska redovisas.

Den största ökningen har skett mellan 2001 och 2003 vilket även ger oss skäl att tro att en händelse eller någon form av kris inträffat i samhället mellan dessa år vilket har påverkat. Om det är så att någonting har inträffat kan det ses som att samhället i och med detta har förändrats. Kopplat till Wahlström kan detta då ses som orsaken till en maktförskjutning över normbildningen. Utifrån nämnda forskare kan det även vara så att det är den offentliga debatten som har medverkat till en förskjutning av makten. Detta eftersom deras aktivitet i den offentliga debatten har lett till att företag har valt att i sina årsredovisningar följa deras principer.

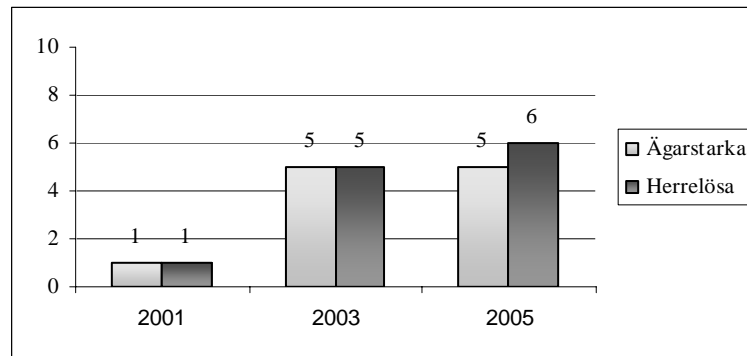
”Utöver lämnade uppgifter om löner och ersättningar 2005 lämnas följande information angående ledande befattningshavares ersättningar och förmåner enligt rekommendation från Näringslivets Börskommitté, NBK.”

Källa: Årsredovisningen för L E Lundbergsföretagen AB, 2005 sid. 43

Föreningar, såsom NBK har genom den offentliga debatten försökt förskjuta makten från marknaden till staten genom att ställa krav på att tydliga normer ska finnas för redovisning av företagets principer. Ett antagande här är att föreningar inte har haft det betydande inflytande som krävs för att själva ta makten över normgivningen och istället genom debatten försökt förskjuta makten från marknaden till staten.

Ett samband med hur redovisningen har utvecklats kan identifieras eftersom NBK, precis som på 1960-talet, här har haft ett intresse av att förbättra informationen i fråga. De har även i den aktuella debatten på 2000-talet varit aktiva och presenterat principer för hur bonusprogrammen ska redovisas vilket gör att de kan anses deltagande i påverkan av praxis. En ökning av informationen i årsredovisningarna kan även kopplas till de förändringar som gjordes på 1960-talet. En ökad redovisning av företagets policy ger en ökad kvalitet på informationen och en aktieägare känner sig troligtvis mer bekväm med att veta bestämmelserna för utbetalning av bonus i ett företag.

5.5 Hur incitamentsprogram påverkar resultatet

Diagram 3 Antal företag som redovisar incitamentsprogramms påverkan på resultatet

I diagram 3 utläses att det bland undersökta företag har skett en ökning av öppenheten angående incitamentsprogramms påverkan på resultatet under perioden. Mellan 2001 och 2003 skedde den största ökningen för att till 2005 förbli samma antal ägarstarka företag, fem stycken, som redovisar och för "herrelösa" företag öka med ett företag till sex stycken. Redovisningen skedde framförallt i notsystemet, antingen som en förklaring till kostnaderna i texten eller som en tabell.

I den offentliga debatten kan det konstateras att ersättningar numera ska redovisas som en kostnad i företagets resultaträkning. Kravet har rests från många debattörer och de anser att ersättningen kan likställas med lön och därför bör denna kostnad redovisas i årsredovisningen.

"Optionsprogrammen till de anställda är en form av löneersättning. Det är därför viktigt att bolagen i sina årsredovisningar kostnadsför optionerna som personalkostnader och i en not anger hur värderingen har skett."

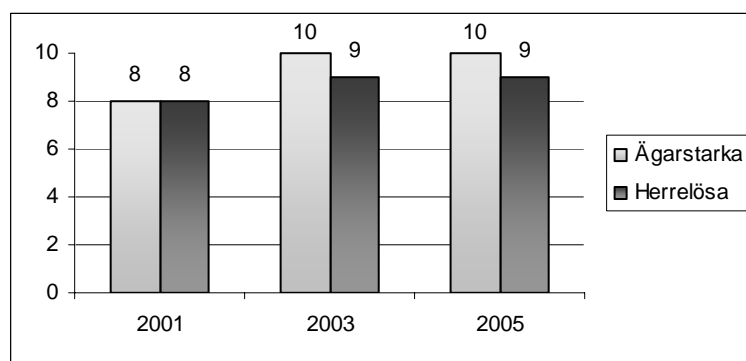
Källa: Jansson, 2002, www.aktiespararna.se

En betydande ökning har skett i denna från 2001 till 2003 men det är först från 2005 som det enligt IFRS 2: Aktierelaterade ersättningar måste redovisas som en kostnad. Detta leder oss till att tro att någonting har skett mellan 2001 och 2003 vilket har haft en stor påverkan eftersom en praxis har utvecklats redan innan de lagstadgade reglerna infördes 2005. Utifrån Wahlström (2000) kan det här ses som att någonting har skett vilket har lett till att krav ställts på staten att de ska ta över normbildningen i frågan. Precis som efter Kreugerkraschen kan staten anses

ha tagit makten över normbildningen. Eftersom det förts diskussioner i den offentliga debatten kan det även vara så att detta påverkat att makten för regleringen har förskjutits från marknaden mot staten.

Utan total information om alla kostnaderna för bonus och andra ersättningar kan inte aktieägaren sägas ha en rättvisande grund vid företagsvärdering. Här kan paralleller dras till aktiebolagslagen från 1910 vilket ledde till en praxis för oreglerad värdeminskning. Om det inte är praxis att redovisa alla kostnader för bonus och dylikt ger det en sämre grund för företagsvärderingar. Som i efterkrigstiden kan denna information inte vara tvingande till sådan del att det skadar företaget, genom att exempelvis konkurrenter får information, men en ökning i öppenheten kan trots detta ses som ett sätt att öka effektiviteten i ekonomin. Precis som efter krisen på 1990-talet har den offentliga debatten uppmärksammat investerarnas behov av korrekt redovisningsinformation genom krav på att alla kostnader ska redovisas för företagets intressenter. Dock kan den offentliga debatten inte sägas ha haft tillräckligt stort inflytande eftersom alla företag fortfarande inte redovisar påverkan på resultatet.

5.6 Storleken på incitamentsprogram

Diagram 4 Antal företag som redovisar storleken på incitamentsprogram

Resultatet visar att studerade företag över åren varit bra på att redovisa storleken på sina incitamentsprogram. En ökning bland företagen sker från 2001 till 2003 då 19 av 20 företag redovisar storleken. 2005 är det samma resultat som 2003 då endast ett "herrelöst" företag skiljer sig från de andra. Företagen gjorde, framförallt under både 2003 och 2005, klara och enkla uppställningar över hur själva storleken för exempelvis bonus specificerades, vilket ofta var i tabeller. Om företagen hade andra typer av aktierelaterade ersättningar fanns detta ofta beskrivet till antal och pris. Detta gör att informationen blir lättare att förstå samt tydligare för att kunna avgöra storleken på incitamentsprogram. Det finns inga anmärkningsvärda avvikelser i resultatet i förhållande till ägarstruktur, praxis kan konstateras vara att redovisa storleken på incitamentsprogram.

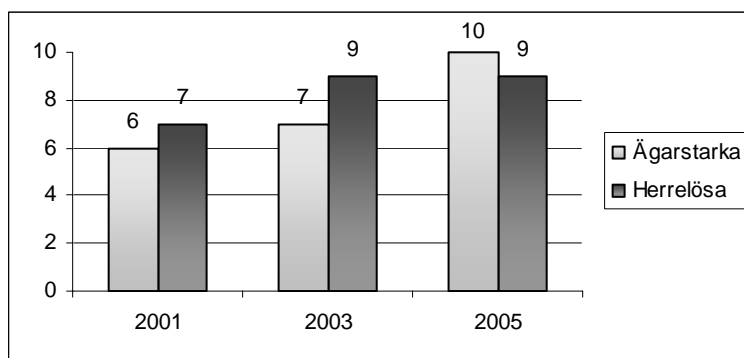
Det är svårt att utläsa vad den offentliga debatten haft för roll i denna fråga eftersom företagen har inlett en öppnare redovisning redan innan 2001. Resultatet visar dock på, som Puxty et al.(1987) menar, att den historiska, politiska och ekonomiska kontexten är av vikt för hur institutioner och processer formar redovisningsregleringar. Vi kan i och med detta förstå den kritik som riktats mot Streeck och Schmitters modell för ”social order” och konstatera att utan förståelse för den historiska dimensionen, blir det svårt att förklara bakomliggande orsaker till att öppenheten som praxis utvecklats i denna fråga.

Vår studie av den offentliga debatten visar att det, förutom redovisning av storleken, även läggs en tonvikt vid att företagen redovisar tydligt och enkelt. Innehållsanalysen visar att företagen efter 2003 uppnådde dessa krav i allt högre utsträckning. Utifrån detta kan det härledas att föreningar mellan 2001 och 2003 påverkat förskjutningen av makten mellan marknaden och staten när det gäller öppenheten inom redovisning av storleken på incitamentsprogram. Studien av detta fenomen visar således på att företagen redan före 2001 var öppna och har fortsatt vara men att de fortfarande utvecklas och även har påverkats av den offentliga debatten.

Institutionerna i samhället var redan 2001, enligt vårt resultat, utvecklade på ett sätt där storleken på incitamentsprogram framkommer i både de ägarstarka och ”herrelösa” företagens årsredovisningar. Det kan därmed endast spekuleras i när praxis uppkom för en öppen redovisning i denna fråga. Möjligt är att praxis utvecklades efter 1990-talets finansiella kris då ett av syftena med redovisningen betonades vara att tillfredställa investerares behov av öppen och korrekt redovisningsinformation. Dock skall även sägas att frågan inte på något sätt verkar ha avstannat i utvecklingen, i och med att allt mer information klarläggs i årsredovisningarna för 2003 och 2005. Detta tyder på att en händelse kan ha inträffat som påverkat praxis mellan 2001 och 2003.

Utifrån resultatet blir det svårt att analysera om globaliseringen haft någon större påverkan inom praxis i Sverige. Det verkar inte vara en kraft som drar åt något annat håll än den utvecklingen som redan kan konstateras angående öppenheten i denna fråga. Det skulle kunna vara så att den utveckling av information och tydlighet som företagen uppvisar till viss del kan härledas från IASBs standards.

5.7 Incitamentsprogram på individnivå

Diagram 5 Antalet företag som redovisar incitamentsprogram på individnivå

Företagens öppenhet vid redovisning, på individnivå, av incitamentsprogram kan konstateras ha ökat utifrån resultatet. Mer än hälften av företagen har för varje studerat år redovisat på individnivå. Utvecklingen är positiv och 2005 har samtliga av de tio ägarstarka företagen fått poäng för frågan.

En kommentar om vilka personer det redovisas specifikt för antecknades för alla undersökta företag vid sidan av insamlat datamaterial i frågan (se bilaga V). Resultatet av detta framkommer i tabell 1.

"Herrelösa"				Ägarstarka			
Individnivå	2001	2003	2005	Individnivå	2001	2003	2005
A	3	1	1	A	4	3	
B	5	1	1	B	2	2	
C		2		C	2		2
D	2	6	8	D	2	4	6
E				E		1	2

- A. ingen individnivå redovisas
- B. ersättning för en person/grupp
- C. ersättning för två personer/grupper
- D. ersättning för tre olika personer/grupper
- E. ersättning för fyra olika personer/grupper

Tabell 1 Identifierade nivåer för redovisning av incitamentsprogram

Tabell 1 visar vilken individnivå som företagen valt att redovisa på. Resultatet urskiljer fem olika nivåer för företagens redovisning vilka benämns A, B, C, D eller E. I resultatet kan identifieras att företagen antingen inte redovisat någon

uppdelning för individer över huvudtaget eller så har nivåer för ledande befattningshavare kunnat konstateras hos företaget (se vidare bilaga V). Den vanligaste uppdelningen under studerad period är att företagen redovisar ersättningar för tre olika grupper vilket är nivå D. Det är endast bland de ägarstarka företagen som nivå E har kunnat identifieras.

Den offentliga debatten kan anses ha haft påverkan på hur institutionerna har utvecklats inom denna fråga samt hur kontrollen mellan staten, marknaden och samhället påverkats. Detta genom att praxis, redan från 2001, kan anses vara en öppen redovisning när mer än hälften av företagen i båda grupperna redovisar på individnivå. Det kan dock urskiljas en större öppenhet 2003 och 2005. Vidare kan det i synnerhet tolkas på detta sätt eftersom resultatet visar att företagen har utvecklat de antal nivåer som redovisats i årsredovisningarna. Detta påvisar att moderna ekonomier alltmer befinner sig i en kontext där det inte går att utestänga sig från existerande värderingar och ideal i samhället. Därmed kan sägas att skärningspunkten mellan de olika principerna för hur marknaden, staten och samhället agerar har påverkats. Även den offentliga debatten har spelat roll för utvecklingsprocessen av praxis i denna fråga.

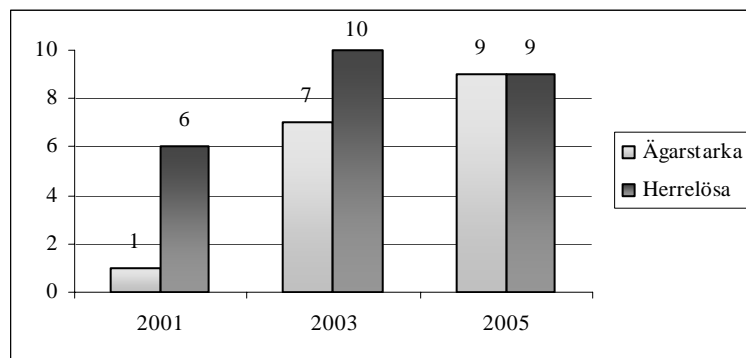
Eftersom resultatet i vår studie, för individnivåer, visar på en förbättrad öppenhet när det gäller att redovisa incitamentsprogram bland ledande befattningshavare kan detta belysa att föreningar, genom den offentliga debatten, förskjutit makten mellan staten och marknaden. Det skulle även kunna tolkas som att föreningar blivit en så pass viktig aktör att de även innehar viss makt, såsom staten och marknaden. Detta skulle i sådana fall stödja Wahlströms analys angående att Sverige kan ses vara i ett läge där en förflyttning sker från den tredje fasen in i en fjärde fas. I fjärde fasen anses föreningarna tilldelats en del av makten över normbildningen.

Resultatet pekar även på att någon av de två blandformerna inom de teoretiskt möjliga strategierna som finns enligt Puxty et al. (1987) är tillämpbar. I och med att kravet från den offentliga debatten och dess aktörer har påverkat skulle associationism kunna ses som den strategi, vilken satt riktlinjerna för redovisningen. Det som motsäger detta är dock att Sverige anses vara ett exempel på korporatism, vilket innebär för att staten har haft en nödvändig funktion som övervakare av normbildningen. Eftersom staten fortfarande kan anses ha denna roll medför det att Sverige inte kan betraktas som ett renodlat exempel på associationism.

Denna fråga visar att praxis i frågan går mot att vara allt mer detaljerad i och med att en ny nivå benämnd som E (se tabell 1) har identifierats bland de ägarstarka företagen 2003 vilket den offentliga debatten även har efterfrågat. Intressant är att denna detaljnivå inte alltid ansetts användbar för investerare. Exempel på detta är innan Kreugerkraschen, 1929 när det inte ansågs nödvändigt med detaljerad information för allmänheten. Om vi jämför intresset från den offentliga debattens sida gällande företagens praxis av redovisning på detaljnivå under 1900-talet kan

vi konstatera att det efter varje finansiell kris har ställts ytterligare krav på företagen att avslöja allt mer detaljerad information. Detta gäller även information på individnivå för incitamentsprogram efter skandalerna 2002, om ersättningar till ledande befattningshavare.

5.8 Vilka som fattar beslut om incitamentsprogram

Diagram 6 Antalet företag som delger information om vem som fattar beslutet om incitamentsprogram

Frågans resultat visar på en positiv utveckling från 2001 för öppenheten i studerade företag. Resultatet för de ägarstarka företagen visar på en jämn positiv utveckling medan det bland ett av de ”herrelösa” företagen gått från att redovisa beslutsansvaret under 2003 från att 2005 inte göra detta. Informationen angående beslutsfattandet i företagen gavs i de flesta årsredovisningarna i samband med notupplysningar om anställda. I årsredovisningarna för 2005 kan även konstateras att många företag hade utvecklat ett nytt stycke där bolagsstyrningen togs upp. I företagen med dessa avsnitt återkom information om beslutsfattande för incitamentsprogram och i viss mån vidareutvecklades även informationen.

I den offentliga debatten fastslås att ansvarsfördelningen är en viktig fråga samt att det är viktigt att förstå var besluten om ersättningar fattas. Tillgången på denna typ av information för intressenter har sedan 2001 ökat i och med att företagen redovisar allt mer öppet och detaljrikt. Stålfors AB är ett av de företag som under 2001 inte redovisade någon information om ansvarsfördelningen medan det 2003 framkom nedanstående:

”Arvodet åt styrelsen fastställs av bolagsstämman och fördelas inom styrelsen enligt styrelsens beslut...

...Ersättningen till moderbolagets verkställande direktör, tillika koncernchef, har fastställts av styrelsens ordförande. För övriga ledande befattningshavare har ersättningarna fastställts av koncernchefen. Utöver fast ersättning kan rörlig ersättning utgå enligt nedan redovisade incitamentsprogram. Styrelsen har under 2003 utsett en ersättningskommitté, som framdeles har till uppgift att bereda belöningsprinciper och -nivåer för VD och ledande befattningshavare.”

Källa: Stålfors AB:s årsredovisning 2003

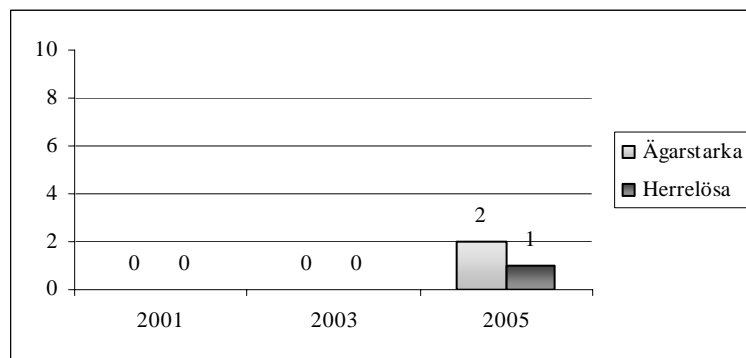
Det verkar därmed som att institutionerna i samhället har utvecklats med syftet att minska osäkerheten på marknaden. Det är även denna utveckling som den offentliga debatten förespråkar. I och med att informationen om var beslut om ersättningar fattas ökar blir det även lättare för samhället att förstå vem som bär ansvaret för att rättvisa och rimliga utbetalningar till ledande befattningshavare sker. Vi kan se dessa värderingar, om rättvisa och rimlighet på ersättningar, som krav inom den kontext Sverige befinner sig i. Utvecklingen av praxis i frågan kan i och med detta anses finnas i skärningspunkten för de tre principerna.

I våra innehållsanalyser fann vi att företagen i allt högre utsträckning ger information om bolagsstyrning samt har tillsatt ersättningskommittéer, vilket gör att det utifrån resultatet i frågan blir intressant att diskutera anledningen till detta. Detta är inga konkreta krav som kan härledas från den offentliga debatten men trots allt något vi i vår studie funnit att företagen väljer att redovisa. Därmed verkar inte kontrollen utövats från vare sig samhället eller marknaden utan snarare från staten. Riktningen över hur praxis har formats skulle därför kunna utrönas ur strategin legalism där staten har makten över normbildningen. I Sveriges fall blir det dock inte historiskt sätt hållbart att helt utesluta påverkan från andra grupper i samhället. Det är därmed mer troligt att strategin korporatism utvecklat praxis. Detta även om makten och utvecklingsprocessen i denna fråga troligtvis till största del har påverkats av staten.

Den offentliga debatten om var ansvaret finns i företagen har framförallt väckts sedan skandalen om Skandia avslöjats. Redovisningens utveckling i Sverige står därmed, enligt den offentliga debatten, inför ett vägval. Antingen kommer det att finnas ett krav på att toppchefer skall förankra beslut om incitamentsprogram eller så kommer ansvaret läggas på styrelserna att hålla sig välinformerade. Om vi drar paralleller till redovisningens utveckling i Sverige med kravet på tydlig ansvarfördelning verkar inte någon av tidigare kriser under 1900-talet specificera just detta. Vi kan dock inte utesluta att denna sorts krav förekommit. Detta eftersom samhället ofta, när olika typer av oegentligheter avslöjas, kräver att få reda på var ansvaret har funnits. Det som kan relateras mellan kravet från den offentliga debatten och redovisningens utveckling är exempelvis att ett av motiven bakom aktiebolagslagen 1908 var att skydda aktieägarna från att styrelsen skulle

utnyttja sin position. Ytterligare betydde Kreugerkraschen att revisorns roll fick uppmärksamhet och denna roll utvecklades. Detta var mycket på grund av samhällets oro för bedrägerier. Motiven blir aktuella även för frågan om vem som bär ansvaret för att besluta om incitamentsprogram. Om aktieägarna inte vet vem som bär ansvaret kan denna person gömma sig bakom okunskapen och därmed ha möjlighet att utnyttja den till sin fördel.

5.9 Diskussion på företagens bolagsstämma

Diagram 7 Antalet företag som ger information om det skett någon genomgång av incitamentsprogram på bolagsstämman

Det märks en svagt positiv trend för hur öppenheten i denna fråga utvecklats bland företagen. Det har ökat från att 2001 och 2003 inte nämnas något om diskussioner på bolagsstämmor angående incitamentsprogram, till att 2005 vara total tre stycken företag som tar upp detta i sina årsredovisningar.

Diagram 7 visar att praxis innan 2005 har varit att inte redovisa denna information överhuvudtaget och det är först detta år som några företag försökt bli föregångare i denna fråga. Det kan dock inte sägas att det är vedertagen praxis att redovisa informationen eftersom det endast är tre av totalt tjugo företag som redovisar om det förts någon diskussion på bolagsstämman. I debatten från 2003 delar både debattörer och föreningar, såsom Aktiespararna, uppfattningen att beslut om bonus och ersättningar borde fastställas av bolagsstämman. I debatten konstateras även att regeringen har lagt fram ett lagförslag om detsamma. Här kan den tydligaste mekanismen för kontroll sägas vara marknaden. Med fri konkurrens som principen för kontroll, verkar företagen för egen vinning och har, innan 2005, inte tagit någon hänsyn till aktieägarnas intresse att kunna vara med och påverka på bolagsstämman. Som den moderna ekonomi Sverige är kan dock sägas, enligt Puxty et al. (1987), att landet blivit allt mer påverkat av de ideal som råder i samhället, vilka här kan sägas vara att aktieägarna genom bolagsstämman bör kunna vara med och påverka ersättningarnas storlek.

Praxis, som enligt resultatet nu kan sägas utvecklas, kan ses som en skärningspunkt mellan de tre principerna. Fri konkurrens har varit det rådande medan staten genom hierarkisk kontroll försökt ta makten över regleringen genom sitt lagförslag samtidigt som det troligtvis råder någon slags spontan solidaritet hos företagen att låta ägarna säga sitt genom beslut på bolagsstämman. Som Wahlström (2000) diskuterar kan här en viss spänning identifieras mellan marknaden och staten. Marknaden, i detta fall företagen, verkar för egen vinning medan staten vill ha makten över regleringen genom ett lagförslag i frågan. Föreningar, såsom Aktiespararna, har med början 2003 försökt förskjuta makten över regleringen från marknaden till staten genom den offentliga debatten.

”Liksom Förtroendekommissionen⁴ anser Aktiespararna att aktie eller aktiekursrelaterade incitamentsprogram kan ha sådan betydelse för resultatet och bolaget i övrigt att bolagsstämman skall fatta beslut om dem.”

Källa: www.aktiespararna.se, 2004

Även i denna fråga tydliggörs att Sverige kan ses som ett exempel på korporatism då staten har övervakat normgivningen men då inget skett mot en ökad praxis att redovisa denna information har de gått in och givit ett lagförslag.

Koppling mellan existerande lagförslag och utkastet till den nya aktiebolagslagen 1908 kan identifieras genom att regeringens förslag delvis ämnar skydda aktieägarna från styrelser och företagsledning som utnyttjar sina positioner genom uttag av höga ersättningar. Om aktieägarna, enligt lagen, vid bolagsstämman kan vara med och påverka gör det att deras rättigheter skyddas i högre utsträckning. Det nya förslaget är, som vid förberedelse av den nya lagtexten 1944, fokuserat på att företaget inte bara skall verka för egen vinning utan även för aktieägarna. Den offentliga debattens krav kring denna information kan även tänkas ha samma bakgrund som kraven på ökad öppenhet i efterkrigstiden, att informationen behövs för att en debatt ska kunna föras om hur rättvisa företagsledningens bonus och ersättningar är. Om det presenteras och diskuteras på bolagsstämman kan informationen inte döljas i samma utsträckning och den offentliga debatten får en plattform för att kunna föra en diskussion. Det kan även tänkas vara en förändring liknande den på 1960-talet, detta eftersom redovisning av vad som diskuterats på bolagsstämman kan tänkas höja kvaliteten på årsredovisningen varvid en investerare känner sig mer komfortabel vid hantering av denna.

---

⁴ Förtroendekommissionen tillkallades genom regeringsbeslut den 5 september 2002 för att granska förtroendeskadliga företeelser inom det svenska näringslivet. Kommissionen föreslår åtgärder som kan förbättra förutsättningarna för näringslivet att bygga upp sitt förtroende (SOU 2004:47, sid. 13).

5.10 Sammanfattning resultatredovisning

Våra resultat av den andra empiriska studien gör att vi kan konstatera att öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram har ökat hos både ”herrelösa” och ägarstarka företag. En tydlig ökning mellan 2001 och 2005 kan ses för information om kopplingen mellan incitamentsprogram och prestation samt redovisning av hur dessa påverkar resultatet i båda ägargrupperna. I frågorna om företagen beskriver sin policy/principer, redovisning av storleken på incitamentsprogram, redovisning på individnivå samt om det finns information om det förts någon genomgång på bolagsstämman kan vi identifiera en mindre ökning i båda ägargrupperna. Endast vid information om vilka som fattar beslut om incitamentsprogram kan vi identifiera en betydande skillnad mellan de båda ägargrupperna. För de ”herrelösa” företagen märks endast en mindre ökning medan det för ägarstarka företag, som bara hade en poäng 2001, syns en större ökning.

Utifrån våra resultat tydliggörs att den offentliga debatten har haft en stor påverkan för ökningen av öppenheten. Eftersom alla frågor har härletts från debatten och en ökning kan identifieras ger det oss tydliga indikationer på att debatten har haft betydelse för resultatet. Den mest betydande ökningen har skett mellan 2001 och 2003 vilket ger oss tecken, utifrån teorierna, på att någonting har hänt i samhället som har medverkat till detta. Föreningar har på flera områden försökt få mer makt över regleringen men har enligt vår analys inte lyckats fullt ut med detta. På vissa områden har de då istället, genom debatten, försökt förskjuta makten från marknaden till staten genom att ställa krav på att staten ska ta över normbildningen. Flera paralleller kan även dras mellan hur redovisningen utvecklats under 1900-talet och debattens påverkan samt hur öppenheten inom redovisningen har förändrats.

6 Slutsatser

I detta kapitel drar vi slutsatser över det som framkommit av våra två genomförda empiriska studier samt vår analys. Kapitlet avser ge svar på den forskningsfråga som lade grunden till uppsatsens syfte samt redogöra för uppsatsens teoretiska bidrag. Avslutningsvis lämnas förslag till vidare forskning och reflektioner över våra slutsatser.

6.1 Forskningsfrågan besvaras

Vi ämnar med vår studie besvara forskningsfrågan: *Har öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram ökat under åren 2001 till 2005 i "herrelösa" respektive ägarstarka företag?* Besvarandet av frågan genomförs med utgångspunkt i de två empiriska studierna som genomförts och vi ämnar belysa alla delar av frågan för att slutligen knyta samman dem.

Utifrån den empiriska studien av den offentliga debatten kan vi fastställa att det finns ökade krav på öppenhet inom det undersökta fenomenet. I och med att innehållsanalysen tar sin ansats i den offentliga debatten kan resultatet från vår studie konstatera om företagen har motsvarat de ökade kraven och därmed om öppenheten har ökat vid redovisning av incitamentsprogram. Innehållsanalysen ger något varierande resultat mellan frågorna som besvarats av årsredovisningarna. Redovisning angående information om koppling mellan incitamentsprogram och företagsledningens prestation är frågan som visar på den tydligaste ökningen, medan exempelvis frågan om incitamentsprogram behandlas på bolagsstämman även visar på en ökning men hos färre företag. För frågorna om storleken på incitamentsprogram samt redovisning på individnivå kan konstateras att öppenhet i redovisningen förekommer redan innan 2001 och endast en mindre ökning har skett över tidsperioden. Resultatet skiljer sig, som vi visar på ovan, lite mellan frågorna men resultatet kan dock fastställa att en ökad öppenhet finns angående att redovisa information om företagets incitamentsprogram.

Resultatet fastställer därmed att det för alla frågor är totalt sett fler företag som redovisar öppet 2005 jämfört med 2001, vilket därmed betyder att öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram har ökat under denna period. Framförallt visar innehållsanalyserna att öppenheten har ökat mellan åren 2001 till 2003. Mellan 2003 och 2005 visar resultatet oftast på marginella skillnader, men i de flesta

fallen ökar öppenheten även mellan dessa år. Den offentliga debatten poängterar i hög utsträckning vikten av tydlighet, enkelhet och detaljrikedom för att företagen skall kunna anses redovisa informationen öppet. Även detta verkar företagen ha utvecklat och lagt mer betydelse vid i sina årsredovisningar. Detta framkom framförallt vid innehållsanalysen eftersom vi, som vår metod förespråkar, inte utslöt att kunna hitta annan information av betydelse under insamlingen av empiri. Detta kan vi fastställa genom att många företag förbättrat sin redovisning av incitamentsprogram till att bli mer tydliga och även mer detaljrika i årsredovisningarna för 2005.

Den största skillnaden vid redovisning av incitamentsprogram sker mellan 2001 och 2003 vilket är intressant att koppla till insamlingen av material inom den offentliga debatten. Vi kan konstatera att i vår studie av den offentliga debatten finns hälften av artiklarna från 2002 och 2003 (se bilaga IV). Detta visar tydligt på debattens påverkan eftersom de åren som debatten varit mest intensiv även motsvarar de när den största ökningen kan identifieras. Därmed kan konstateras att den offentliga debatten troligtvis har påverkat utvecklingen mot ökad öppenhet som praxis vid redovisning av incitamentsprogram.

Empirin till innehållsanalysen insamlades utifrån två typer av ägarstrukturer, "herrelösa" och ägarstarka företag. Endast i en fråga ser vi en betydande skillnad mellan år 2001 och 2003 vilket gör att ägarstrukturen därmed inte kan anses påverka hur öppet företagen redovisar under den studerade tidsperioden. Vi kan konstatera att det i båda grupperna har skett en ökning av öppenheten vid redovisning av incitamentsprogram.

Sammanfattningsvis kan vi utifrån våra två empiriska studier fastställa att den offentliga debatten haft stor betydelse för den positiva utvecklingen vid redovisning av incitamentsprogram. Detta kan vi konstatera eftersom våra frågor till innehållsanalysen har härletts från den empiriska studien av den offentliga debatten. Inom de områden som har uppmärksammats och debatterats kring det aktuella ämnet har vi kunnat se en positiv trend utifrån frågorna som ställts mot de undersökta företagen.

6.2 Studiens teoretiska bidrag

Vid uppsatsens början konstaterades att ingen tidigare studie har undersökt det aktuella problemet. Det är därför någonting som är oklart och syftet med uppsatsen är att fastställa om öppenheten har ökat vilket konstateras när forskningsfrågan besvaras. Studiens teoretiska bidrag ämnar utgöra en vidareutveckling av Jönssons (1991) slutsatser för redovisningens utveckling i Sverige. Vidare förklaras problemdiskussionen med hjälp av den institutionella teorin och de vidareutvecklingar som presenterats av denna.

Finansiella kriser, såsom Kreugerkraschen och den som Sverige upplevde under 1990-talet har enligt Jönsson (1991) betydande roll för öppenheten vid redovisning av finansiell information samt reglering kring densamma. Som Jönsson (1991) beskriver, med hjälp av de finansiella kriserna i Sverige, uppstår redovisningsförändringar när det händer något som uppdragar behovet av nya regler. Nya krav ställs på redovisningen i samband med att bedrägerier uppdragas vilket kriserna även visar på, detta medverkar till att redovisningen utvecklas.

I vår studie kan vi identifiera att redovisningen av incitamentsprogram under tidsperioden har förändrats till att vara mer öppen. Detta eftersom öppenheten bland företagen 2001 inte i särskilt stor utsträckning motsvarar de krav som härleds från den offentliga debatten, vilket däremot redovisningen av incitamentsprogram kan anses göra 2003. Utifrån detta kan vi påvisa att något har hänt mellan 2001 och 2003 som medverkat till förändringen. Vi vet även med bakgrund av problemdiskussionen och den offentliga debatten att det under denna period uppdagades skandaler i näringslivet, såsom Enron och Skandia, angående ersättningar till ledande befattningshavare. Utifrån Jönsson (1991) skulle detta kunna tolkas som att en kris har uppstått vilket till stor del beror på ett minskat förtroende för näringslivet. Denna förtroendekris visar på att företagen på marknaden, efter 2001, därmed verkar ha förlorat en del av sin kontroll och att redovisningen inte längre reflekterar vad omgivningen anser vara korrekt. Även om denna förtroendekris inte kan likställas med tidigare nämnda finansiella kriser kan vi konstatera att den bidragit till en ökning av öppenheten och därmed redovisningens utveckling. Skandalerna kan fastslås vara en förändring i samhället som även varit en orsak till att debatten kring öppenhet vid redovisning av incitamentsprogram har blivit allt mer intensiv.

Puxty et al. (1987) menar att det är viktigt att företagets redovisning sker i enlighet med de existerande värderingar som finns i samhället vilket inte kan sägas vara fallet innan förtroendekrisen. Enligt Jönsson (1991) måste det under dessa omständigheter finnas någon som kan anses tillräckligt trovärdig för att gå in och ta ansvar för att reglering och ny normbildning sker inom området. I Sverige har staten, efter de finansiella kriser som inträffat, varit de som tydligast tagit denna roll. Detta kan förklaras med att det oftast är staten som har den naturliga legitimiteten att lagstifta och sätta regleringar. Mycket pekar på att så även är fallet utifrån de resultat vår studie har genererat.

Jönsson (1991) visar att efter Kreugerkraschen fick staten en allt mer betydande roll för regleringen av redovisningen. Detta främst eftersom det väckte en oro för nya bedrägerier och allmänheten började kräva en ökad öppenhet vid redovisning av finansiell information. Liknande påverkan hade krisen på 1990-talet då den medförde ökade krav på en öppnare redovisning och ytterligare reglering inom redovisning. Dock menar Jönsson (1991) även att debattens påverkan på redovisningens utveckling har ökat efter 1930-talet och varit en bidragande orsak till den ökning av öppenheten som skett fram tills idag. Vi kan i vår studie inte heller bortse från föreningars påverkan, främst genom den offentliga debatten.

Debattens påverkan har som litteraturgenomgången redogör för, sedan 1930-talet varit en bidragande orsak till den ökning av öppenheten som skett fram tills idag.

Som Jönsson (1991) visar på, har föreningar så som FAR och NBK haft stor betydelse för hur redovisningen utvecklats. Eftersom den offentliga debatten till största delen förs av föreningar kan den även sägas påvisa att så är fallet mellan 2001 och 2005. Föreningarna kan därmed enligt både Jönsson (1991) och Wahlström (2000) sägas ha fått en ökad legitimitet i samhället genom sin expertkunskap inom redovisningsområdet. Detta eftersom de använder sin kunskap och legitimitet för att försöka påverka redovisningens utveckling. Den offentliga debattens påverkan blir tydlig i vår studie, vilket stödjer ovan påstående. Som vår empiriska studie av den offentliga debatten visar framträder flera krav, som ställs på företagen, för att deras redovisning skall anses öppen. Dessa lever företagen inte i någon större utsträckning upp till förrän 2003.

Redovisningen kan enligt detta anses ha utvecklats mot att bättre reflektera omgivningens värderingar, i och med att öppenheten ökat. Både staten och föreningar kan enligt vår studie påvisas ha legitimitet för hur praxis utvecklas bland företagen. Denna utveckling har även lett till att redovisningen blir mer öppen från företagen, vilket på sikt kan ge företagen ett ökat förtroende. Detta eftersom företagen 2005, i större utsträckning redovisar i enlighet med existerande värderingar från samhället, staten och föreningar. Förtroendet kan dock inte ännu anses vara tillbaka hos företagen när det gäller redovisningen av incitamentsprogram, eftersom vi funnit att den offentliga debatten till viss del fortfarande är pågående inom området 2006.

Utifrån de olika strategierna i regleringsmodellen som Puxty et al. (1987) utvecklat kan Sverige konstateras vara ett exempel på korporatism vilket till viss del har bekräftats av vår analys. Dock kan vi se att det finns en ökad tendens till associationism eftersom föreningar, främst genom debatten, har fått en alltmer betydande roll för regleringen. Den svenska staten har dock fortfarande en övervakningsroll inom normbildandet vilket gör att Sverige inte kan anses vara ett renodlat exempel på associationism.

6.3 Reflektioner över studiens slutsats

De val som gjorts inför och under arbetets gång har haft stor påverkan på de resultat som presenteras. Ett annorlunda tillvägagångssätt hade eventuellt kunnat ge ett annat samt mer rättvisande resultat. Valet att genomföra två empiriska studier anser vi har passat vårt syfte väl och medverkat till en mer trovärdig studie. Dock kan vi konstatera att det hade varit en fördel om alla innehållsanalyserna genomförts av en person eftersom det fanns vissa tvivelaktigheter kring tolkningen av frågorna vid vissa tillfällen. Detta

genomförande hade kunnat ge oss en mindre felmarginal och därmed ett resultat med högre reliabilitet.

I efterhand kan vi även rikta viss kritik mot valet att studera de två grupperna "herrelösa" och ägarstarka företag. Eftersom vår studie inte hade fokus på en jämförelse mellan ägargrupperna och någon skillnad dem emellan inte heller kunde identifieras hade vi i efterhand istället eventuellt kunnat göra ett urval av företag utifrån exempelvis de mest omsatta företagen på Stockholmsbörsen.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Efter vår genomförda studie kan vi konstatera att öppenhet vid redovisning är ett område som berör många intressenter och grupper i samhället. Med bakgrund av detta kan det anses vara ett ämne där det hela tiden finns ett intresse och behov av fortsatt forskning. Eftersom vår studie väcker fler frågor än den besvarar finns det många intressanta infallsvinklar som ger uppslag till ytterligare bidrag inom forskningslitteraturen.

Vi har i vår studie studerat öppenheten inom redovisningen av incitamentsprogram ur ett historiskt perspektiv vilket visar på en förändring över den studerade perioden. Ett alternativ till detta hade istället kunnat vara att studera öppenhet inom redovisningen med fokus på nutiden och hur det som sker nu kommer att påverka framtiden. Vår studie har begränsats till redovisning av incitamentsprogram och eftersom vi inom detta område kan konstatera en ökad öppenhet skulle de även vara intressant att studera om samma utveckling kan identifieras för redovisning av annan finansiell information, exempelvis forskning och utveckling.

Vi har i vår undersökning inte heller tagit någon hänsyn till vilken betydelse yttre påverkan, såsom konjunkturen, har haft vilket gör att en utökad studie skulle kunna genomföras med hänsyn till detta. Indikationer har även givits under studiens genomförande att det finns skillnader i öppenhet beroende på hur företagets resultat ser ut och det skulle därför vara intressant att exempelvis studera om detta är något som påverkar hur öppen redovisningen av incitamentsprogram är. Ytterligare förslag skulle kunna vara att göra en jämförande studie av öppenhet och praxis vid redovisning av incitamentsprogram mellan svenska och utländska företag. Med bakgrund av den institutionella teorin skulle det vara intressant att göra en jämförande studie eftersom ländernas historiska, politiska och ekonomiska kontext skulle kunna medverka till att skillnader kan identifieras. En jämförelse med ett annat EU-land skulle även kunna visa på praxis betydelse i olika länder eftersom alla börsnoterade företag numera ska följa IFRS/IAS.

Källförteckning

Forskningsartiklar

Burkitt, Bill och Whyman, Phil ”The origins of the recent Swedish crisis: a lesson for the European left”, *European Business Review*, vol.93, no. 4, sid. 33-35, 1993.

Eng, L.L. och Mak, Y.T. “Corporate governance and voluntary disclosure”, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 22, sid. 325-345, 2003.

Flesher, Dale L. och Flesher, Tonya K., “Ivar Kreuger & apos;s Contribution to US. Financial Reporting”, *The Accounting Review*, vol. 61, issue 3, sid. 421-434, 1986.

Jönsson, Sten “Role making for accounting while the state is watching”, *Accounting, Organizations and Society*, vol.16, no. 5/6, sid. 521-546, 1991.

Jönsson, Sten och Marton, Jan ”The Nordic Research Group for the Study of Accounting Regulation Process – Sweden”, Occasional Paper Series in Accounting and Auditing. University of Umeå, Department of Business Administration, 1994.

Larsson, Bengt “Auditor regulation and economic crime policy in Sweden, 1965-2000”, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 30, sid. 127-144, 2005.

Nagar, Venky; Dhananjay, Nanda och Wysocki, Peter “Discretionary disclosure and stock-based incentives”, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 34, sid. 283-309, 2003.

Puxty, A.G.; Willmott, Hugh C.; Cooper, David, J. och Lowe, Tony “Modes of regulation in advanced capitalism: locating accountancy in four countries”, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 12, no. 3, sid. 273-291, 1987.

Saudagaran, Shahrokh M., Biddle, Gary C. “Foreign listing location: A study of MNCs and stock exchanges in eight countries”, *Journal of International Business Studies*, vol. 26, no. 2, sid., 1995.

Streeck, Wolfgang och Schmitter, Philippe C. "Community, Market, State – and Associations? The Prospective Contribution of Interest Governance to Social Order" *European Sociological Review*, vol. 1, no. 2, sid. 119-138, 1985.

Svensson, Torsten; Mabuchi, Masaru och Kamikawa, Ryunoshin "Managing the bank-system crisis", *Governance*, vol.19, no.1, sid. 43-74, 2006.

Wallerstedt, Eva "The emergence of the big five in Sweden", *The European Accounting Review*, vol.10, no.4, sid. 843-867, 2001.

Willmott, Hugh C.; Puxty, Anthony G.; Robson, Keith; Cooper, David J. och Lowe, Anthony E. "Regulation of Accountancy and Accountants: A Comparative Analysis of Accounting for Research and Development in Four Advanced Capitalist Countries", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, vol. 5, no. 2, sid. 32-56, 1992.

Övriga artiklar

Artsberg, Kristina "Normbildning och redovisningsförändring: Värdering vid val av mätprinciper inom svensk redovisning", *Balans*, nr. 2, 1993.

Bengtsson, Ulf; Ohlsson, Leif; Södergren, Åke; Johansson, Göran; Ekbåge, Sune; Krantz, Mari-Ann och Dahlström, Kjell "Ledningens vidlyftiga villkor hotar svensk lönebildning", *Dagens Industri*, 2003-04-11.

Boman, Ragnar "Information om ledande befattningshavares förmåner", *Balans*, nr. 8-9, sid. 29 – 31, 2002.

Gyllenhammar, Pehr G. "Svenskt dravel om etiska regler", *Dagens Nyheter*, 2003-12-30.

Hansson, Emma och Markkula, Henrik "Effekterna av optionsprogram – gagnar de ägarna?" *Balans*, nr. 5, sid. 24 – 27, 2002.

Huldschiner, Henrik, "Bonuspaniken växer", *Dagens Industri*, 2004-03-29.

Lundell, Stefan "Storägarna stoppade Atlas Copcos bonusprogram", *Dagens Industri*, 2004-04-27

Odell, Mats "Lön efter presentation – inget annat!" *Dagen*, 2006-03-22.

Oxelheim, Lars "Ingen indikation på ökad transparens", *Balans*, nr. 4, sid. 36-39, 2006.

- Palmqvist, Joakim ”Om Skandiachefen frias kan Företags-Sverige andas ut”, *Sydsvenskan*, 2006-04-05.
- Redhe, Eva; Thorburn, Karin och Torlegård, Lena ”Folkligt ägande har minskat inflytande”, *Axess*, December 2002.
- Skog, Rolf ”Winter-rapporten – en vägvisare till EU:s framtid arbete på bolagsrättens område”, *Balans*, nr. 1, sid. 32-35, 2003.
- Strömberg, Per ”Gräshoppor, ansiktslös kapital, och långsiktiga ägare”, *Ekonomisk debatt*, Mars 2006.
- ”Tips för bättre redovisningar: skriv texterna inom företaget”, *Balans*, nr.12, sid. 38, 2005.
- T:son-Söderström, Hans ”Plundringståget hotar hela ekonomin”, *Dagens Nyheter*, 2002-05-10.
- Wenneberg, Inge ”Hur skall förtroendet återställas efter redovisningsskandalerna?”, *Balans*, nr. 11, sid. 26 – 28, 2002a.
- Wennberg, Inge ”Förtroende – det krävs mer för att få det i dag”, *Balans*, nr. 12, sid. 10 – 12, 2002b.
- Östman, Lars ”Om läget”, *Balans*, nr.6 – 7, sid. 14 – 17, 2004.

Publicerade källor

- Artsberg, Kristina (2005), *Redovisningsteori -policy och -praxis*, Liber Ekonomi, Malmö.
- Bryman, Alan (2001) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber AB, Malmö.
- Bryman, Alan och Bell, Emma (2003) *Företagsekonomiska forskningsmetoder*, Liber AB Malmö.
- Davenport, Thomas H och Prusak, Laurence (1998) *Working Knowledge- How Organisations Manage What They Know*, Harvard Business School Press, Boston.
- Fristedt, Daniel, Sundin, Annelie och Sundqvist, Sven-Ivan (2003) *Ägarna och makten i Sveriges Börsföretag 2003*, SIS Ägarservice AB, Stockholm.

- Fristedt, Daniel och Sundqvist, Sven-Ivan (2005) *Ägarna och makten i Sveriges Börsföretag, 2005*, SIS Ägarservice AB, Stockholm.
- Internationell redovisningsstandard i Sverige IFRS/IAS 2005* (2005), FAR Förlag, Stockholm.
- Glaser, Barney G och Strauss, Anselm L (1967) *The discovery of grounded theory*, Aldine Publishing Company, New York.
- Hendriksen, Eldon, S. och van Van Breda, Michael F. (1992) *Accounting Theory*, 5:e uppl, Richard D. Irwin Inc, Boston.
- Jacobsen, Dag-Ingvar (2002) *Vad, hur och varför?: Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Studentlitteratur, Lund.
- North, Douglass C. (1990) *Institutionerna, tillväxten och välståndet*, Cambridge University Press, Stockholm
- Patel, Runa och Davidsson, Bo (1994), *Forskningsmetodikens grunder*, Studentlitteratur, Lund.
- Schroeder, Richard G. och Clark, Myrtle W. (1998) *Accounting Theory*, John Wiley & Sons, Inc, New York.
- Smith, Dag (2000) *Redovisningens språk*, Studentlitteratur, Lund.
- Strauss, Anselm L och Corbin, Juliet (1990) *Basics of Qualitative Research*, Sage Publications, Inc, New Burry Park, Calif.
- Sundin, Annelie och Sundqvist, Sven-Ivan (2001) *Ägarna och makten i Sveriges Börsföretag 2001*, SIS Ägarservice AB, Stockholm.

Elektroniska källor med författare

- Jansson, Anna ”Redovisa optionsprogrammen!”, *Aktiespararna*, 2002-09-26
www.aktiespararna.se/opinion/opinionsartiklar/redovisa_optionsprogrammen.asp. Referensen avser 2006-04-07
- Trolle, Sten och Forsgårdh, Lars-Erik ”Skrota optioner som incitament”, 2003-09-05
www.aktiespararna.se/omoss/61607/_ordfrande_har_ordet/skrota_optioner_som_incitament.asp. Referensen avser 2006-04-07

Uusijärvi, Matilda "Aktiespararna: "Skandia ett herrelöst bolag"", *Nyheter från Sveriges Radio – Ekot*, 2003-11-27.
www.sr.se/cgi-bin/ekot/artikel.asp. Referensen avser 2006-04-07.

Elektroniska källor utan författare

Aktiespararnas hemsida

1. www.aktiespararna.se/opinion/opinionsartiklar/firtoendeskapande_tgrder.a sp., "Effektivare ägarstyrningsrutiner i de marknadsnoterade bolagen". Referensen avser 2006-04-07.
2. www.aktiespararna.se/opinion/remissvar. "Förtroendekommissionens betänkande: Näringslivet och förtroende (SOU 2004:47)", 2004-09-30. Referensen avser 2006-04-20.

www.bolagsverket.se/dokument/pdf/infoimtrl/829b.pdf. Referensen avser 2006-05-28.

www.finansforbundet.se/Resource.phx/pubman/templates/1.htx. "Ny policy för bonus". Referensen avser 2006-04-07.

[http://sn.svensktnaringsliv.se/SN/Publi.nsf/AutonomyPublikation/9206c9fc5401cbfac1256e4b004feca2/\\$FILE/PUB200403%2D002%2D1.pdf](http://sn.svensktnaringsliv.se/SN/Publi.nsf/AutonomyPublikation/9206c9fc5401cbfac1256e4b004feca2/$FILE/PUB200403%2D002%2D1.pdf),
"Vägledning avseende ersättningar till VD och ledande befattningshavare". Referensen avser 2006-04-07.

Uppsatser, avhandlingar och andra rapporter

Adrem, Anders (2000) *Essays on Disclosure Practices in Sweden – Causes and Effects*, Lund University Press, Lund.

American Accounting Association – Committee on Concepts and Standards for External Financial Reports (1977) *Statements on Accounting Theory and Theory Acceptance*, American Accounting Association, United States of America.

Statens offentliga utredningar (SOU 2004:47) *Förtroendekommissionens betänkande: Näringslivet och förtroendet*.

Wahlström, Gunnar (2000) *Nya förutsättningar för reglering av extern redovisning – en praxisundersökning mot bakgrund av finansiella instrument*, Parajett AB, Landskrona

Företagsinterna källor

Följande företags årsredovisningar har använts avseende åren 2001, 2003 och 2005

- AB Tracation
- Brio AB
- Castellum AB
- Cloetta Fazer AB
- Enea AB
- Framtidsfabriken AB
- Hufvudstaden AB
- Investment AB Latour
- JM AB
- Kungsleden AB
- L E Lundbergföretagen AB
- Modul1 AB
- New Wave Group AB
- Nilörngruppen AB
- Precise Biometrics AB
- Seco Tools AB
- Strålfors AB
- SwitchCore AB
- Technology Nexus AB
- Ticket Travel Group AB

Bilaga I – Ägarstarka och ”herrelösa” företag

I bilagan åskådliggör vi vilka de 20 företag innehållsanalysen genomförts på samt om dessa tillhör kategorin ägarstarka eller ”herrelösa” företag. Varje kategori innehåller tio företag och de kommer att redovisas var för sig.

Ägarstarka företag

Brio AB
Cloetta Fazer AB
Huvfudstaden AB
Investment AB Latour
L E Lundbergföretagen AB
New Wave Group AB
Nilörnsgruppen AB
Seco Tools AB
Strålfors AB
AB Traction

”Herrelösa” företag

Castellum AB
Enea AB
Framtidsfabriken AB
JM AB
Kungsleden AB
Modul1 AB
Technology Nexus AB
Precise Biometrics AB
Switchcore AB
Ticket Travel Group AB

Bilaga II – Frågeformulär

Nedan presenteras det frågeformulär som härletts från studien av den offentliga debatten. Frågeformuläret har använts för att genomföra innehållsanalysen av, de för studien utvalda, årsredovisningarna.

Koppling prestation och incitamentsprogram

- Ges information om en koppling mellan incitamentsprogram och företagsledningens prestation?

Kongruensen mellan aktieägares och ledande befattningshavares mål

- Ges information om syftet med incitamentsprogram?
- Framkommer koppling mellan incitamentsprogram och företagets långsiktiga mål samt strategi?

Information på detaljnivå

- Beskriver företaget sin policy för incitamentsprogram?
- Redovisas hur incitamentsprogram påverkar resultatet?
- Lämnar företaget information om de positiva effekterna som incitamentsprogram tillför aktieägarna?
- Redovisas storleken på incitamentsprogram?
- Redovisas incitamentsprogram på individnivå?
- Kommenteras incitamentsprogram i ”VD har ordet”?

Ansvarsfördelningen

- Ges information om vilka som fattar beslut om incitamentsprogram?
- Redovisas om det skett någon genomgång av incitamentsprogram på bolagsstämman?

Bilaga III – Poängbedömning av frågeformulär

Bilagan syftar till att ge en förståelse angående hur frågorna till innehållsanalysen av årsredovisningarna har poängsattes.

Den offentliga debatten påvisade höga krav på tydlighet, enkelhet och klarhet från företagen. Dessa krav är något vi har tagit med oss under utförandet av innehållsanalyserna av årsredovisningarna. För att få poäng på en fråga krävdes därmed att det framkom utan tvivelaktigheter den information vi sökte. Om information indirekt kunde tolkas ge svar på frågan, men svaret inte framkom specifikt gav detta företagen inga poäng. Några frågor har vi ansett att det finns ett ytterligare behov att kommentera, vilket följer nedan.

Specifika kommentarer

Fråga

Ges information om en koppling mellan incitamentsprogram och företagsledningens prestation?

Poängbedömning

Företagen har fått poäng om man visar på att man reflekterat över vilken koppling incitamentsprogrammet har till företagsledningens prestation. Detta betyder alltså att företag fått poäng om man exempelvis informerar om att incitamentsprogram är kopplade till företagets resultat.

Fråga

Beskriver företaget sin policy för incitamentsprogram?

Poängbedömning

Beskrivningar från företagen som benämndes policy har likställts med information som kallats principer för incitamentsprogram och gett poäng. Det är dock viktigt att understryka att företagens genomgång av redovisningsprinciper inte likställts med beskrivningar av principer för incitamentsprogram.

Fråga

Redovisas incitamentsprogram på individnivå?

Poängbedömning

Poäng har inte utdelats om företaget endast redovisat en summa och ingen kommentar om vilka personer, grupp eller grupper som blivit tilldelade ersättningen. För att inte denna fråga skulle ges allt för stor vikt när resultatet sammanställdes togs anteckningar vid sidan om angående hur många nivåer som identifierades.

Bilaga IV – Sammanställning av artikelurvalet från den offentliga debatten

Författare	Artikel	Årtal	Publicerad	1	2	3	4
Jansson, Anna	Redovisa optionsprogrammen!	2002	Aktiespararna	1		1	
T:son-Söderström, Hans	"Plundringståget hotar hela ekonomin"	2002	Dagens Nyheter	1		1	
Hansson, Emma och Markkula, Henrik	Effekterna av optionsprogram – gagnar de ägarna?	2002	Balans		1	1	
Wenneberg, Inge	Hur skall förtroendet återställas efter redovisningsskandalerna?	2002	Balans				1
Boman, Ragnar	Information om ledande befattningshavares förmåner	2002	Balans			1	
Bengtsson, Ulf et al.	Ledningens vidlyftiga villkor hotar svensk lönebildning	2003	Dagens Industri	1	1	1	1
Gyllenhammar, Per G.	"Svenskt dravel om etiska regler"	2003	Dagens Nyheter	1		1	
Skog, Rolf	Winter-rapporten - en vägvisare till EU:s framtida arbete på bolagsrättens område	2003	Balans			1	1
Bergman, Johanna; Dahlman, Petra och Nilsson, Stellan	Kostnadsföring av optionsprogram: Vad kan de resultatmässiga konsekvenserna bli?	2004	Balans	1			
Lundell, Stefan	Storägarna stoppade Atlas Copcos bonusprogram	2004	Dagens Industri	1			
Huldschiner, Henrik	Bonuspaniken växer	2004	Dagens Industri		1		
Aktiespararna	Förtroendekommissionens betänkande Näringslivet och förtroende (SOU 2004:47)	2004	Aktiespararna				1
	Tips för bättre redovisningar: Skriv texterna inom företaget	2005	Balans			1	
Odell, Mats	Lön efter presentation – inget annat!	2006	Dagen	1	1		
Palmqvist, Joakim.	Om Skandiachefen frias kan Företags-Sverige andas ut	2006	Sydsvenskan				1

Område 1 = Koppling prestation och incitamentsprogram

Område 2 = Kongruensen mellan aktieägare och ledande befattningshavares mål

Område 3 = Information på detaljnivå

Område 4 = Ansvarsfördelningen

Bilaga V – Individnivå

I bilagan specificeras vilka personer och grupper som företagen har redovisat incitamentsprogram för. De olika grupperna av ledande befattningshavare som har identifierats från innehållsanalyserna har slagits samman i uppsatsens resultatredovisning (avsnitt 5.6). Dessa benämns individnivåer A, B, C, D och E. Individnivåerna kan i och med detta bestå av lite olika sammansättningar av grupper men antal grupper som företagen i de olika individnivåerna har valt att redovisa är till antalet lika.

”Herrelösa” företag

Individ-nivå	Antal nivåer	Vilka sker uppdelningen emellan	2001	2003	2005
A	0	ingen uppdelning	3	1	1
B	1	verkställande direktör (vd), styrelse	5	1	
B	1	vd, styrelse, vice vd			1
C	2	vd, styrelse + övriga ledande befattningshavare		1	
C	2	vd + vice vd, övriga ledande befattningshavare		1	
D	3	vd + styrelse + övriga ledande befattningshavare	2	6	8

Tabell 1

Identifierade individnivåer i ”herrelösa” företag för åren 2001, 2003 och 2005 och vilka grupper av ledande befattningshavare som döljer sig bakom dessa.

Ägarstarka företag

Individ-nivå	Antal nivåer	Vilka sker uppdelningen emellan	2001	2003	2005
A	0	ingen uppdelning	4	3	
B	1	vd, styrelse	2	2	
C	2	vd + styrelse	2		2
D	3	vd + styrelse + övriga ledande befattningshavare	1	4	6
D	3	vd + styrelse + vice vd	1		
E	4	vd + styrelse + vice vd + övriga ledande befattningshavare		1	1
E	4	vd + styrelse + koncernchef + övriga ledande befattningshavare			1

Tabell 2

Identifierade individnivåer i ägarstarka företag för åren 2001, 2003, 2005 och vilka grupper av ledande befattningshavare som döljer sig bakom dessa.